

FACULTAT DE DRET

ASPECTES JURÍDICS DE LA RESPONSABILITAT DE PROTEGIR

Laia Guitart Caritg

Treball de Fi de Grau

Grau en Dret

Directora: Anna Ayuso Pozo

Maig 2017

Abreviatures

AGNU	Assemblea General de les Nacions Unides
CI	Comunitat Internacional
CICR	Comitè Internacional de la Creu Roja
CIISE	Comissió Internacional sobre Intervenció i Sobirania dels Estats
CSNU	Consell de Seguretat de les Nacions Unides
DFCM	Document Final de la Cimera Mundial de 2005
DI	Dret Internacional
ONU	Organització de les Nacions Unides
OTAN	Organització del Tractat del Atlàntic Nord
PNUD	Programa de les Nacions Unides pel Desenvolupament
RP	Responsabilitat de Protegir
SGNU	Secretari General de les Nacions Unides
TIJ	Tribunal Internacional de Justícia

Índex

INTRODUCCIÓ.....	4
RESUM	7
1. ANTECEDENTS DE LA RP I EL FRACÀS DE LA INTERVENCIÓ HUMANITÀRIA EN EL MARC DE LA ORGANITZACIÓ DE LES NACIONS UNIDES (ONU).	8
a. Antecedents de la RP	8
b. El fracàs de la intervenció humanitària en el marc de les Nacions Unides	11
i. El fracàs de la intervenció a Somàlia (1993).	11
ii. La insuficient resposta a Ruanda (1994).	11
iii. El fracàs de la intervenció a Kosovo (1999).	12
2. LA RP COM A SOLUCIÓ DE RECANVI A LA INTERVENCIÓ HUMANITÀRIA.	13
a. Les noves amenaces del segle XXI i l'aparició del paradigma de la seguretat humana.	14
b. El sorgiment del concepte de RP	17
3. NATURALESA, FONAMENTS JURÍDICS I ABAST DE LA RESPONSABILITAT DE PROTEGIR	20
a. Naturalesa i fonaments jurídics.	20
b. Abast de la responsabilitat de protegir.	24
4. DIMENSIONS DE LA RESPONSABILITAT DE PROTEGIR	25
a. Responsabilitat de prevenir	26
b. Responsabilitat de reaccionar	27
c. Responsabilitat de reconstruir	28
5. GARANTIES O LÍMITS AL EXERCICI DE LA RP, COM EVITAR QUE ES CONVERTEIXI EN UN XEC EN BLANC A LES GRANS POTÈNCIES. .	29

a. Causa justa	30
b. Intenció correcta.....	31
c. Últim recurs.....	31
d. Proporcionalitat en les mesures.....	31
e. Expectatives raonables	32
f. Autoritat correcta	32
6. EL PROBLEMA D'IMPLEMENTACIÓ DE LA RP.	34
a. El CSNU com a autoritat per a activar la RP.	34
b. Propostes alternatives en cas de bloqueig del CSNU	35
7. EXISTEIX UNA OBLIGACIÓ O DRET COL·LECTIU DE PROTEGIR I QUINES CONSEQÜÈNCIES COMPORTARIA SOBRE ELS PRINCIPIS DEL DI? 39	
a. La pretesa obligació o dret col·lectiu de protegir	39
b. Conseqüències sobre els principis del DI	44
8. CONCLUSIONS.....	47
BIBLIOGRAFIA.....	50

Introducció

La realitat canviant del segle XXI i sobretot el canvi respecte al tipus de conflictes que predominen a nivell global ha provocat la necessitat d'evolució del ordenament jurídic internacional, i en particular dels seus principis bàsics.

En el món cada cop més globalitzat que ens envolta, l'ésser humà i la promoció i protecció dels drets i les llibertats fonamentals que l'hi són inherents, han adquirit un protagonisme que mai abans havien tingut. El final de la II Guerra Mundial marca un punt d'inflexió ja que va significar un enriquiment del sistema jurídic internacional. La Organització de les Nacions Unides (ONU) ha jugat un paper molt important, treballant activament en la codificació de drets humans que ha donat lloc, entre altres instruments, a la Declaració Universal dels Drets Humans de 1948 i a la adopció dels Pactes de drets humans de 1966.

Tots aquests instruments, estan dissenyats per protegir a les persones en general, principalment en la seva relació amb l'Estat. La ONU ha desenvolupat un rol fonamental en la creació de normes ja que es constitueix com un dels furs més importants per les negociacions interestatals en matèria de drets humans.

En aquest sentit la Carta contempla com a principi de la Organització la protecció dels drets humans. Però el problema és que la aplicació efectiva del mateix pot entrar en col·lisió amb el principi de sobirania estatal. La CI davant del canvi de tipologia dels conflictes actuals, caracteritzada per un augment dels de caire intern, ha recorregut a la doctrina de la RP per posar fi a violacions sistemàtiques dels drets humans, ja que la construcció conceptual que deriva de la mateixa es constitueix com a pont entre aquests dos principis permetent la aplicació efectiva d'ambdós.

Abans de centrar-nos en la RP cal mencionar que és una doctrina recent que sorgeix de la noció de la intervenció humanitària i que cristal·litza com a concepte acceptat per la majoria d'Estats membres de la ONU l'any 2005. Aquest treball es centrarà en l'anàlisi conceptual de la RP i la última part estarà destinada a esbrinar si existeix una dimensió jurídica de la mateixa.

La motivació principal a la hora d'escollir el treball radica en la indignació, preocupació i fins i tot tristesa que em provoca veure que a Síria hi ha vulneracions massives de drets humans, que provoquen desplaçaments forçosos, milions de refugiats, patiment i misèria i que la CI no fa res al respecte malgrat la existència de la RP.

D'aquesta manera, l'objectiu principal del treball serà l'anàlisi del concepte de la RP i identificar les finalitats de la CI al exercir la mateixa. Per dur a terme aquesta tasca tractarem de donar resposta a una sèrie de preguntes com són: s'ha consolidat el concepte de RP en la CI? Quin abast té? Sota quines garanties s'hauria d'implementar? Existeix una obligació de protegir per part dels Estats? En cas de que no existeixi tal obligació, existeix algun dret de la CI d'intervenir? Es configuraria aquest dret en cas d'existir com una possible excepció al principi de prohibició del ús de la força? Quins problemes d'implementació planteja? Es podria considerar que la CI ha acceptat una idea de sobirania compartida?

Pel que fa a la metodologia del treball, aquest tindrà un enfocament interdisciplinari ja que l'anàlisi de la RP implica tenir en compte diferents disciplines que afecten al comportament dels Estats en vers la mateixa. Per contribuir a una millor comprensió de la RP, cal tenir present les ciències jurídiques, juntament amb realitat històrica, política, econòmica i disciplines com les relacions internacionals que han conformat o influït en la evolució d'aquesta doctrina en formació. En cap cas, aquest tractament interdisciplinari, anirà en detriment de la perspectiva jurídica en la que s'emmarca aquest treball.

Per donar resposta a les anteriors preguntes, en primer lloc farem un anàlisi dels antecedents de la RP que es troben en la intervenció humanitària. En segon lloc analitzarem el naixement de la RP com a solució de recanvi a la intervenció humanitària en el context del segle XXI que es caracteritza per l'aparició de noves amenaces a la pau i seguretat internacionals i per el sorgiment del paradigma de la seguretat humana. Continuarem fent un anàlisi de la doctrina i documentació referida a la RP per tal de determinar-ne la naturalesa, els fonaments jurídics, l'abast i les dimensions de la mateixa, així com els problemes que comporta la seva implementació.

Resum

El present treball versa sobre la RP i es focalitza en l'anàlisi de tots els aspectes rellevants per a la configuració del concepte. Abans de centrar-nos en la aplicació de la RP fem un anàlisi dels antecedents de la mateixa, que troba l'origen en la intervenció humanitària i en els fracassos que va patir la CI al intervenir en nom dels drets humans, sobretot en el marc de la ONU.

D'aquesta manera, la RP es configura com una versió millorada de la intervenció humanitària que actua de pont entre el principi de protecció dels drets humans i el de sobirania Estatal i que preveu no només la intervenció sinó que es caracteritza per tenir tres vessants que la configuren; la de responsabilitat de prevenir, la responsabilitat de reaccionar i la responsabilitat de reconstruir. En relació a la responsabilitat de reaccionar, la més controvertida, la doctrina considera que no es pot exercir de forma il·limitada sinó que ha d'estar justificada i s'ha d'executar complint unes determinades condicions.

1. Antecedents de la RP i el fracàs de la intervenció humanitària en el marc de la Organització de les Nacions Unides (ONU).

a. Antecedents de la RP

El pròleg de la Carta de la ONU anuncia que “*Nosaltres els pobles de les Nacions Unides, decidits a preservar les generacions futures del flagel de la guerra que, dos cops durant la nostra vida ha infringit a la humanitat terribles patiments, a reafirmar la fe en els drets fonamentals del Home, en la dignitat i el valor de la persona humana*”. Congruentment en l'article 1.1 manifesta el seu principal propòsit: “*mantenir la pau i la seguretat internacionals i amb aquesta finalitat, prendre mesures col·lectives eficaces per prevenir i eliminar amenaces a la pau[...]*”.

Els propòsits de la Carta, constitueixen la raó de ser de l'Organització i són les idees bàsiques que orienten l'actuació dels òrgans i membres de la mateixa. Entre els esmentats propòsits, com hem vist, es troba el de mantenir la pau i la seguretat internacional i per aconseguir-ho, es proposa entre altres accions, cooperar amb els Estats per garantir el respecte als drets humans i a les llibertats fonamentals de les persones (art 1.3)¹.

El problema és que qualsevol cooperació ha de respectar el principi de la igualtat sobirana dels Estats, recollit a l'article 2.1 de la Carta. D'aquest principi, se'n deriva implícitament, el principi de no intervenció en els afers interns dels Estats, així com el principi de respecte a la integritat territorial dels Estats i el de prohibició de l'amenaça o l'ús de la força (art. 2.4), tots ells recollits en la Resolució 2625 (XXV)² i que constitueixen principis de DI general³.

¹ GARZÓN, G., “Los propositos y los principios de las Naciones Unidas”, a DIEZ DE VELASCO, M., *Las organizaciones internacionales*, 10ª ed, Tecnos, 2010, p. 161-173.

² AGNU, Resolució 2625 (XXV) de 24 d'octubre de 1970, sobre els principis de Dret Internacional.

³ TIJ, *The Corfú Channel case*, sentència de 9 d'abril de 1949, *ICJ Reports*, 1949, p. 35, i TIJ, *Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua*, sentència de 27 de juny de 1986, *ICJ Reports*, 1986, parà. 202 i 205.

Durant la guerra freda, els Estats van ser molt estrictes al interpretar el principi de no intervenció que a la Resolució 2625 (XXV) s'estableix com que “*cap Estat té dret a intervenir directa o indirectament, i sigui quin sigui el motiu, en els assumptes interns o externs de qualsevol altre*”⁴.

Després de les Guerres Mundials i les atrocitats comeses en les mateixes, la democràcia i els drets humans havien adquirit un paper central en els principis organitzatius del nou ordre internacional, que portaven a la CI a buscar solucions de forma comuna.

Després de la caiguda del mur de Berlín, el clàssic enfrontament entre Estats va donar pas a una sèrie de conflictes intraestatals, caracteritzats per atacs constants a civils no combatents, sense respecte al DI i privant a les persones dels drets humans⁵.

A partir dels anys noranta, el principi de no intervenció, va ser centre de divergència entre els Estats considerats humanitaris o proteccionistes i aquells sobiranistes que s'hi aferraven “religiosament”⁶. Arrel d'això, reapareix el debat sobre la intervenció. D'una banda, en el sentit de la intervenció col·lectiva sota la autorització del CSNU en defensa de la pau i seguretat internacionals⁷ i, d'altra banda, la doctrina de la intervenció humanitària, promoguda pel fundador de Metges sense Fronteres, Bernard Kouchner, comença a despuntar.

⁴ També en altres resolucions es fa referència al principi de no intervenció: AGNU, *resolució 2131 (XX)* de 21 de Desembre de 1965, així com en la AGNU, Resolució 43/131 sobre la assistència humanitària a les víctimes de desastres naturals i situacions d'emergència similars, de 8 de desembre de 1988 o la AGNU, Resolució 45/100 sobre la assistència humanitària a les víctimes de desastres naturals i situacions d'emergència similars de 14 de desembre de 1990.

vid; PIÑOL, J. *El principio de no intervención en lo asuntos internos de los Estados en el derecho internacional actual*, tesis inèdita, UAB, 1978.

⁵ DE LUENGO, M., *La responsabilidad de proteger como paradigma de la seguridad humana. Posición española y tipología militar*, Instituto Español de Estudios Estratégicos (IEEE), 2016, p 10 - 15.

⁶ GARRETÓN, R., “El concepto de la responsabilidad de proteger”, a *El dialogo intercultural y los derechos humanos*, Instituto Internacional Jacques Maritain, 2010. p.2.

⁷ *Ibid.*

En realitat mai hi va haver consens sobre el concepte de intervenció humanitària i molts Estats la van rebutjar. Fins i tot el Comitè Internacional de la Creu Roja va negar que la al·legació de protecció humanitària servís per a justificar una intervenció armada. D'aquesta manera només va tenir el suport d'alguns Estats democràtics i d'organismes i institucions defensores dels drets humans que reclamaven una protecció eficaç per a les poblacions afectades⁸.

En el marc de la ONU, les intervencions militars externes amb finalitat humanitària han generat polèmica tant quan han tingut lloc com quan no, ja que no hi ha consens sobre si estan permeses pel DI o no. De fet, les poques ocasions que s'han invocat raons humanitàries per a justificar una intervenció, hi ha hagut controvèrsia, tant si ha estat autoritzada pel CSNU, v.g. el cas de Somàlia, com quan no, v.g. el cas de Kosovo. Però també hi ha hagut crítiques quan no s'ha intervingut, com va passar a Ruanda o a la regió de Darfur a Sudan.

Actualment, la doctrina es troba dividida entre els qui consideren que la intervenció humanitària suposa una internacionalització de la consciència humanitària ja que els drets humans han de predominar per sobre de la sobirania dels Estats. Altres en canvi alerten que és una infracció del ordre internacional, ja que vulnera els principis de no intervenció i per tant la sobirania Estatal⁹, i a més a més, les grans potències ho aprofitarien per trepitjar a les petites emprant la retòrica del humanisme i els drets humans¹⁰.

Cal destacar que als anys noranta, per part de la ONU es van dur a terme diverses intervencions en nom dels drets humans i en el marc del capítol VII de la Carta. El fracàs de la ONU en els casos de Somàlia, Ruanda i Kosovo, que veurem a continuació, no són els únics ja que també ho va fer en els conflictes d'Angola,

⁸ DE LUENGO, *op cit.*, p.13.

⁹ INFORME DE LA COMISIÓN INTERNACIONAL SOBRE INTERVENCIÓN Y SOBERANÍA DE LOS ESTADOS (CIISE), *The responsibility to protect: report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, 2001. p. 9.

¹⁰ ARCHIBUDGI, D., CHANDLER, D., "A Dialogue on international interventions: when are they a right or an obligation?", *Ethics and Global Politics*, 2 (2), 2009, p.155-159.

Bòsnia, Cambotja i el Sàhara Occidental pel fet que l'Organització va ser incapaç de resoldre'ls¹¹.

b. El fracàs de la intervenció humanitària en el marc de les Nacions Unides

i. El fracàs de la intervenció a Somàlia (1993).

En el cas de Somàlia, les operacions de pau realitzades per la ONU, van començar un més després de que s'aprovés la Resolució 733 del CSNU en la que s'admetia que Somàlia, era una amenaça per a la pau i la seguretat internacionals¹².

Entre el 1992 i el 1995, es van dur a terme accions destinades a salvar vides i a restablir l'ordre internacional que van fracassar degut a una planificació defectuosa i a una mala execució de les ordres donades a la força militar. El detonant del fracàs va ser el fet de que les polítiques de la ONU i dels EEUU a Somàlia no van estar coordinades ni definides, de manera que va ser difícil organitzar-les i executar-les. Es considera que la participació dels EEUU, juntament amb la ONU, va ser un fracàs¹³ ja que van culminar el març de 1995, amb la retirada dels Cascos Blaus enviats al país donada la impossibilitat d'aconseguir la pau i reconciliació de les faccions rivals.

ii. La insuficient resposta a Ruanda (1994).

Els fets de Ruanda el 1994 revelen que la passivitat de la ONU respecte a vulneracions flagrants de drets humans pot comportar horrors com el genocidi que hi va haver en aquest territori.

Malgrat que la Secretaria de la ONU i alguns membres del CSNU sabien que es planejava un genocidi i que les forces de l'Organització hi eren presents, el CSNU es va veure impossibilitat d'adoptar les mesures necessàries per evitar-lo, fet que

¹¹ MONROY, M.G., "Intervención humanitaria, soberanía y proceso de paz", *Revista Estudios Socio-jurídicos*, 2.2, 2000, p.13.

¹² CSNU, Resolució 733, sobre qüestions relacionades amb la situació de Somàlia, 20 de Gener de 1992.

¹³ KALDOR, M., "Un nuevo enfoque sobre las guerras", *Papeles de Relaciones Ecosociales y Cambio Global*, 2006. p.15.

va posar de manifest la dificultat de dur a terme qualsevol intervenció a escala internacional en defensa dels drets humans.

Les conseqüències d'aquesta passivitat de la CI, juntament amb la incapacitat de Ruanda per respectar els drets humans, no va ser únicament la catàstrofe humanitària sinó que el genocidi va desestabilitzar tota la regió dels Grans Llacs que inclou la totalitat del territori de Ruanda, Burundi i Uganda, així com alguna part de la R.D. del Congo, Tanzània i Kenya.

La investigació de la ONU sobre les seves responsabilitats a Ruanda va concloure que *“els responsables de que la ONU no impedis el genocidi de Ruanda són el Secretari General, el Consell de Seguretat, la UNAMIR i el conjunt de membres de les Nacions Unides”*¹⁴.

iii. El fracàs de la intervenció a Kosovo (1999).

En aquest cas va ser la OTAN la que va intervenir sense autorització del CSNU, que únicament va estudiar la situació en un moment en que estava dividit. La doctrina ha qualificat aquesta actuació com a “cop a la comunitat internacional” perquè la OTAN va fer ús de la força armada emparant-se en la protecció dels drets humans sense l'autorització expressa del CSNU¹⁵. La intervenció militar sense autorització i la seva posterior cobertura jurídica¹⁶ van sembrar la polèmica respecte al procediment, autoritat i condicions que s'havien de donar per intervenir militarment amb finalitats humanitàries, és a dir per recórrer al ús de la força de conformitat amb el DI.

Aquesta discussió es va veure alimentada per les crítiques de la CI a la forma en que els membres de l'OTAN van dur a terme la operació ja que es va considerar que els resultats de la intervenció van ser gairebé tant greus com la causa que la va

¹⁴ COMISIÓ INDEPENDIENT D'INVESTIGACIÓ SOBRE LES MESURES ADOPTADES PER LA ONU DURANT EL GENICIDI DE 1994 A RUANDA., *Informe S/1999/1257*, 15 de desembre de 1999, p. 31.

¹⁵ REMIRO, A., “Un nuevo orden contra el Derecho Internacional: el caso de Kosovo”, *Revista Jurídica Universidad Autonoma de Madrid*, 4, 2000, p.89.

¹⁶ CSNU, Resolució 1244, sobre el cas de Kosovo de 10 de juny de 1999.

motivar. En el cas de Kosovo la operació militar sense autorització del CSNU va plantejar molts dubtes sobre la legitimitat de la intervenció militar dins d'un Estat sobirà¹⁷. La doctrina considera que la intervenció en aquest cas, és la manifestació més característica d'unilateralisme d'un grup d'Estats al marge de la Carta de les Nacions Unides¹⁸.

D'aquesta manera, veiem que als anys noranta es van produir diverses intervencions en nom dels drets humans. Aquestes van tenir lloc en Estats que patien conflictes i que segons el CSNU, suposaven una amenaça a la pau i la seguretat internacionals. Malgrat que van fracassar, van servir perquè la societat internacional reflexionés sobre la necessitat de revisar els mecanismes per fer front a les amenaces contra la pau de manera que van suposar un important precedent de la RP. Aquesta pretenia desvincular-se de les connotacions negatives de la "intervenció humanitària" derivades del fracàs de la aplicació d'aquest concepte en la pràctica internacional.

Degut a la controvèrsia que van generar aquestes intervencions, la CI es va plantejar qüestions com el paper i la responsabilitat de la ONU, així com la naturalesa i els límits de la sobirania dels Estats. Les demandes del SGNU per donar resposta a aquestes controvèrsies es van concretar en la creació la CIISE que va elaborar l'informe que estableix el concepte de RP.

2. La RP com a solució de recanvi a la intervenció humanitària.

La qüestió de la intervenció amb la finalitat d'oferir protecció humanitària ha estat una de les més complexes en les relacions internacionals. A finals del segle XX es van fer nombroses crides a la intervenció i, a dia d'avui, segueixen latents les discrepàncies respecte la legitimitat, la forma, la possibilitat i el moment d'exercir

¹⁷ CIISE., *op cit.*, p. 59, parà. 6.34 i ss.

¹⁸ REMIRO, A., "El futuro de Kosovo a la luz del derecho internacional", a RAMÓN, C. (Coord.), *Conflictos armados y derecho internacional humanitario. Problemas actuales*. Tirant lo Blanch, 2008, p.213.

el dret a la intervenció humanitària (si és que existeix), així com sobre qui ha de fiscalitzar-lo¹⁹.

a. Les noves amenaces del segle XXI i l'aparició del paradigma de la seguretat humana.

D'aquesta polèmica se'n deriva el debat sobre la seguretat col·lectiva en el marc de la ONU, ja que la realitat del segle XXI no és la mateixa que la del 1945²⁰. Han aparegut noves amenaces, i actors estatals, no estatals i institucionals que no existien en el moment de redacció de la Carta i que han suposat un desafiament al sistema de seguretat col·lectiva de la ONU. Aquests canvis es deuen al fenomen de la globalització i es caracteritzen per la proliferació de conflictes armats en l'interior dels Estats i en el sorgiment d'amenaces que traspassen fronteres²¹.

Actualment es reconeix que les estratègies de manteniment de la pau de la ONU concebudes al 1945, no són apropiades pels conflictes actuals ja que estan pensades bàsicament per controvèrsies entre Estats i no al interior dels mateixos ni per conflictes transnacionals. Igualment, l'Informe Brahimi²² posa de manifest la carència de mecanismes de protecció pels civils.

Per tant, es considera necessari superar el concepte antiquat de manteniment de la pau de la Carta i les operacions militars a gran escala que se'n deriven, pròpies de la resolució de controvèrsies entre Estats que hi havia fins a finals del segle XX i que poden provocar, en el context actual, més mal que bé a la població civil²³. D'aquesta manera la CI estudia la necessitat d'adaptar les seves respostes a la nova naturalesa dels conflictes.

¹⁹ CIISE, *op cit.*, p.9.

²⁰ DE LUENGO, *op cit.*, p.7.

²¹ SANCHEZ, E., "El terrorismo y la responsabilidad de proteger", a CONDE, E. (Dir.), *Terrorismo y legalidad internacional*, Dykinson, 2012, p.76, on parla d'amenaces "intermèstiques", és a dir amenaces internacionals i domèstiques al mateix temps; implica per tant "la absència de fronteres per a l'amenaça".

²² AGNU-CSNU, *Informe del Grupo de Operaciones de Paz de Naciones Unidas* (Informe Brahimi), Resolució A/55/305-S/2000/809 de 21 d'agost 2000.

²³ *Ibid.*, parà. 9.

Tot això genera discrepàncies ja que si la CI es manté al marge, corre el risc de convertir-se en còmplice de massacres, depuracions ètniques i, fins i tot de genocidis que poden afectar a la seguretat col·lectiva de la mateixa, però que si intervé pot esdevenir part en un conflicte intraestatal i contribuir a la fragmentació del sistema internacional.

A banda d'entendre el canvi de naturalesa dels conflictes, per comprendre el sorgiment de la RP, cal analitzar la evolució de la societat internacional en matèria de drets humans. En efecte, en les últimes dècades s'ha constatat l'augment del protagonisme del individu en les relacions internacionals.

Paral·lelament ha sorgit una nova perspectiva de la pau i la seguretat internacionals vinculades a la seguretat humana. La consolidació en el DI del principi de protecció dels drets humans, que té com a titular i destinatari als éssers humans i no als Estats, facilita l'explicació del canvi de perspectiva del concepte de pau i seguretat internacional que ara, també apareix vinculat a la seguretat humana.

En aquest nou context hi ha aplicacions concretes dels principis d'igualtat sobirana, no intervenció i prohibició del ús de la força en les relacions internacionals que es veuen alterades, ja que cal evitar a per tots els mitjans la seva col·lisió amb el principi de protecció dels drets humans²⁴.

El terme de “*seguretat humana*”, fou formulat per primera vegada en l'Informe del PNUD sobre desenvolupament humà²⁵. En l'Informe Final de la Comissió

²⁴ DIAZ, C. M., “La responsabilidad de proteger en el derecho internacional contemporáneo: entre lo conceptual y la práctica internacional”, *Revista Electrónica de Estudios Internacionales*, 24, 2012, p. 33.

²⁵ PNUD, *Informe sobre el desenvolupament humà*, 1994, on en el capítol 2, titulat “Noves dimensions de la seguretat humana” va incorporar el terme “seguretat humana” en el sistema de la ONU, i destaca quatre característiques bàsiques de la seguretat humana: universalitat, interdependència dels seus components, centrada en les persones i garantida mitjançant mecanismes d'alerta prèvia, p. 25-27

Independent de la Seguretat Humana²⁶ presentat l'any 2003, "*Human security, now*" es perfecciona el concepte i es proporciona un marc per l'aplicació del mateix en l'àmbit de la CI²⁷.

El desplaçament del paradigma de seguretat humana fins aleshores centrat en l'Estat, a les persones, crea noves exigències i expectatives sobre la forma en que els Estats han de tractar la seva població²⁸. D'aquesta manera no només és aplicable en els conflictes entre Estats sinó també en els conflictes produïts en l'interior d'un país, que són els que predominen avui en dia. Es considera doncs, que l'Estat és el principal responsable de la seguretat dins la seva jurisdicció però pressuposa la participació en la mateixa d'un conjunt més ampli d'actors, com la CI²⁹.

Tanmateix, la seguretat humana no pretén substituir la seguretat Estatal ja que el propi Informe assenyala que "*La seguretat humana i la seguretat de l'Estat es reforcen mútuament i són interdependents*" de manera que són complementàries³⁰.

El canvi de perspectiva es basa doncs en tres progressos: en primer lloc dóna preferència a la protecció de les víctimes i no dels Estats que estan interessats en intervenir; en segon lloc, destaca la responsabilitat de l'Estat de protegir als seus habitants establint com a subsidiària la de la CI, i finalment inclou tres dimensions claus que són la prevenció, la reacció i la posterior reconstrucció, aspectes que defineixen, com veurem, la naturalesa i l'abast de la RP.

²⁶ Aquesta Comissió es va establir l'any 2001 en base a les demandes del SGNU Koffi Annan de dur a terme com a objectius del nou mil·lenni els programes de "*llibertat per viure sense temor*" i "*llibertat per viure sense misèria*", en el marc de la ONU per trobar millors respostes als reptes presents i futurs.

²⁷ COMMISSION ON HUMAN SECURITY, *Human Security Now* (presentat per OGATA i AMARTYA), ONU, Final Report, New York, 2003.

²⁸ ROSALES, P.C., "La aplicación de la Responsabilidad de Proteger al conflicto armado colombiano", *Pensamiento Propio*, numero monogràfic dedicat a *La responsabilidad de proteger y su aplicabilidad en América latina*, 35, 2012, p.221.

²⁹ COMMISSION ON HUMAN SECURITY, *op cit.* p. 21.

³⁰ *Ibid.* p.21.

L'alteració en el concepte de pau i seguretat internacionals que ha passat d'estar centrat en els Estats a estar vinculat a la seguretat humana, i centrat en les persones, ha reafirmat el protagonisme del individu en l'ordenament internacional. Al mateix temps, ha permès que la RP sorgeixi en un marc normatiu avalat per normes essencials del ordenament internacional ja que es basa en principis fonamentals del DI recollits en particular en el DI humanitari i en les normes de drets humans³¹.

b. El sorgiment del concepte de RP

La protecció dels Drets Humans és una qüestió que afecta a tota la CI ja que la vulneració dels mateixos pot comprometre la seguretat internacional, especialment tenint en compte que ens torbem en un món cada cop més globalitzat. Aquesta idea juntament amb la introducció del concepte de seguretat humana i el fracàs de les intervencions humanitàries, fan que la CI es plantegi la necessitat de dinamitzar el sistema “obsolet” de seguretat col·lectiva.

Per fer-ho contempla fins i tot la possibilitat de limitar o reformular aspectes transcendents com el principi d'igualtat sobirana o el de no intervenció, per actuar en aquelles situacions de vulneracions massives i flagrants dels drets humans. Així, l'objectiu de la CI era donar una resposta a la qüestió de què calia fer en cas que sorgissin emergències humanitàries greus al món, una preocupació que l'ex Secretari General Koffi Annan va plantejar en variades ocasions.

En primer lloc al 1999, va destacar que “*el món no pot creuar els braços quan es cometien violacions manifestes i sistemàtiques de drets humans*”, afegint que s'hauria d'establir algun tipus de normativa internacional per protegir a la població civil d'aquests atacs³².

L'any següent, en la Cimera del Mil·lenni va traslladar a la CI a través de “*l'Informe del Mil·lenni*” el següent dilema:

³¹ SGNU, *Hacer efectiva la responsabilidad de proteger: respuesta oportuna y decisiva*, informe de Ban-Ki Moon, doc A/63/677, 2012, p.4, parà. 9.

³² SGNU, discurs de Koffi Annan d'obertura del 54è període de sessions de la AGNU el 20 de setembre de 1999, doc SG/SM/7136/GA/9596.

*“si la intervenció humanitària és un atac inacceptable a la sobirania dels Estats, com hem de respondre a situacions com les de Ruanda o Kosovo i a les violacions greus i sistemàtiques de drets humans que transgredeixen tots els principis de la humanitat?”*³³.

En resposta al interrogant plantejat, el Govern de Canadà, va anunciar a la AGNU l'establiment de la Comissió Internacional sobre Intervenció i Sobirania dels Estats (CIISE), amb la intenció aclarir qüestions de tipus jurídic, moral i polític, incloses en el debat. La idea era adoptar decisions pensant en *“nosaltres els pobles”*, els que necessiten protecció, i no en els Estats interessats en la intervenció³⁴.

Per arribar a una solució comú, es va recollir la major varietat possible d'opinions respecte al fonament i procediment de la intervenció humanitària per ajudar al Secretari General a trobar punts de coincidència dins la CI. En base a les opinions recollides, l'any 2001, la CIISE va elaborar l'Informe *“Responsability to protect”* que va incorporar per primera vegada la idea de la RP dels Estats, substituint el concepte d'intervenció humanitària.

D'aquesta manera el tema principal fou la RP que reflectia les línies generals del debat internacional que intentava conciliar la intervenció humanitària amb un nou concepte de sobirania estatal³⁵. Així, una de les idees centrals del Informe és que els Estats sobirans tenen la responsabilitat de protegir als seus ciutadans, però al mateix temps sosté que la sobirania dels Estats és dual i aquesta dualitat es tradueix en drets, obligacions i responsabilitats.

³³ SGNU, *Nosotros los Pueblos: la función de las Naciones Unidas en el siglo XXI*, informe de Koffi Annan, doc. A/54/2000, de 27 de març del 2000, parà. 217.

³⁴ GARRETÓN, R., *El concepto de la responsabilidad de proteger*. Seminario internacional en homenaje a Embajador Harald Edelstam. Estocolm, 17 d'abril de 2012. p.3.

³⁵ POZO SERRANO, P.; *La carta de las Naciones Unidas ante la emergencia de “nuevos principios” en materia de seguridad colectiva y mantenimiento de la paz* a RAMÓN, C (Coord) *conflictos armados y Derecho Internacional Humanitario. Problemas actuales* Tirant lo Blanch, 2008, p 211- 213.

La introducció del concepte de la RP, tal i com el concep la CIISE, implica un canvi en la tradicional visió westfaliana de la sobirania com a dret absolut que passa a entendre's també com a responsabilitat, sobre la base de que els Estats són ens al servei dels seus pobles i no a l'inrevés.

L'any 2004, el Grup d'Alt Nivell creat a instància del mateix Koffi Annan, presenta l'Informe denominat “*Un món més segur: la responsabilitat que compartim*” sobre les amenaces, els desafiaments i el canvi. Aquest exposa les diferències entre el context històric en el que es va adoptar la Carta i el del segle XXI, reflecteix la necessitat de reformar el concepte de seguretat col·lectiva i recomana la adopció de la RP com a “norma”³⁶.

Finalment, la AGNU incorpora el concepte de RP al Document Final de la Cimera Mundial de 2005 (DFCM), concretament en el paràgraf 138 i 139³⁷. Aquest document deriva dels informes presentats per els diferents grups d'experts independents posats en marxa a iniciativa del Secretari General³⁸, com l'informe de la CIISE, el del Grup d'Alt Nivell i el de la Comissió de Seguretat Humana.

L'adopció del DFCM, va suposar l'acceptació oficial per part dels Estats Membres de la ONU del principi de la RP. Tot i això cal destacar que els Estats, en la esmentada Cimera, no van acceptar ni aprovar totes les propostes que derivaven d'aquests informes sinó que van a recollir una versió restrictiva dels

³⁶ INFORME DEL GRUP D'ALT NIVELL SOBRE LES AMENACES, ELS DESAFIAMENTS I EL CANVI, *Un món més segur: la responsabilitat que compartim*, doc. A/5/565, de 2 de desembre de 2004; en concret en el parà. 201-203 estableix que “pas a pas, en Consell i la CI en general han arribat a acceptar que en virtut del Capítol VII i en compliment de la norma de la obligació internacional col·lectiva de protegir que s'està imposant, sempre poden autoritzar un acció militar per reparar una situació interna de enorme iniquitat si s'està disposat a declarar que constitueix una amenaça per a la pau i la seguretat internacionals, fet que no resulta particularment difícil quan s'està vulnerant el dret internacional”.

³⁷ AGNU, *Document Final de la Cimera Mundial*, doc. A/RES/60/1 de 24 d'octubre de 2005, parà. 138-140.

³⁸ POZO, *op cit.*, p.227.

mateixos³⁹ com veurem al analitzar la naturalesa, l'abast i les dimensions de la RP.

La introducció del concepte de RP s'ha desenvolupat per actuar com a pont entre el principi d'igualtat sobirana dels Estats amb els seus corol·laris (prohibició del ús de la força, respecte a la integritat territorial i principi de no intervenció) i l'obligació de respectar els drets humans, dos principis fonamentals del DI que en el context de la RP, es troben en tensió⁴⁰.

Paral·lelament, pretén resoldre els debats sobre el sistema de seguretat col·lectiva de la ONU, relatius a la intervenció humanitària i les connotacions negatives que se'n desprenen. Aquestes deriven del conjunt de la pràctica Estatal, ja que al justificar l'ús de la força per protegir els drets humans, sovint s'ha utilitzat per cobrir interessos polítics, econòmics o geoestratègics.

És per això que el concepte de RP es configura de forma molt més amplia que la intervenció humanitària, ja que com veurem *infra*, es manifesta en tres àmbits d'actuació que són: la prevenció dels conflictes, la intervenció (com a última ràtio) i finalment la reconstrucció, fet que dificulta que els Estats puguin fer servir el concepte per encobrir interessos polítics.

3. Naturalesa, fonaments jurídics i abast de la responsabilitat de protegir

a. Naturalesa i fonaments jurídics.

Pel que fa a la naturalesa de la RP, cal concretar en primer lloc, que es configura com a concepte i no com a norma. Malgrat que els seus defensors la consideren com una norma de DI emergent, que es troba en ple procés de formació⁴¹, el

³⁹ FRANCIONI, F. & BAKKER, C., *Responsibility to protect. Humanitarian intervention and Human rights: Lessons from Libya to Mali*. Transworld, Working Paper, 15, 2013, p.6.

⁴⁰ *Ibid*, p. 2.

⁴¹ EVANS, G., *The responsibility to protect: Ending Mass Atrocity Crimes ones and for All*, Brookings Institution, p.31. També la va considerar una norma en formació el SGNU Koffi Annan, el Grup d'Alt Nivell de 2004 sobre els desafiaments i el canvi, i la CIISE.

DFCM en els paràgrafs 138 i 139 no la incorpora com una norma sinó com a concepte, tenint en compte les reserves efectuades pels Estats en vers a ella.

Com hem vist anteriorment una de les raons de ser de la RP és el fet que l'individu ha adquirit major protagonisme en l'ordenament jurídic internacional i la conseqüent necessitat de regular les relacions que aquest mantingui amb els subjectes de DI, en particular els Estats.

La RP comporta una doble obligació, per una banda, el deure primari dels Estats de protegir a la seva població, i d'altra banda, la obligació de la CI d'actuar en cas que l'Estat no pugui o no vulgui complir amb el seu deure de protecció.

Pel que fa a la obligació de protegir que recau sobre l'Estat, aquesta troba el seu fonament jurídic en la sobirania Estatal; tot i això, la introducció d'aquest concepte altera la definició clàssica del principi en qüestió ja que planteja la sobirania no només com un dret absolut de llibertat en l'exercici de la jurisdicció Estatal⁴². Per tant la sobirania ja no és absoluta sinó que presenta límits i implica responsabilitats⁴³.

Segons l'Informe de la CIISE, la RP implica entendre la sobirania Estatal com una doble responsabilitat: el tradicional deure extern de respectar la sobirania dels altres Estats i la responsabilitat de protegir els drets humans de la que deriva el deure intern de respectar la dignitat i els drets bàsics de la població de l'Estat⁴⁴.

D'aquesta manera, la sobirania estatal, no només s'exercirà en les relacions entre Estats sinó també en les que té cada Estat amb la seva població. Això implica el sorgiment de nous continguts en el concepte⁴⁵ que es redefineix, ja que es passa de la sobirania com a control a sobirania com a responsabilitat⁴⁶. Per tant, en

⁴² PASTOR, J.A., *Curso de Derecho Internacional Público y Organizaciones Internacionales*, 20ª ed., Tecnos, 2016, p. 299-300.

⁴³ DIAZ., *op cit.*, p.22.

⁴⁴ POZO, *op cit.*, p.224.

⁴⁵ INFORME DEL GRUP D'ALT NIVELL SOBRE LES AMENACES, ELS DESAFIAMENTS I EL CANVI, *op. cit.*, p.24, parà.34.

⁴⁶ LÓPEZ-JACOISTE, E., "La responsabilidad de proteger: reflexiones sobre su fundamento y articulación", *Anuario Español de Derecho Internacional*, XXII, 2006, p.289.

funció de la RP, la sobirania Estatal en relació a la població del mateix, troba el seu límit en la protecció de la seguretat humana.

De fet, la concepció de sobirania tradicional amb l'afegit de la sobirania com a responsabilitat, ha passat a ser el requisit mínim per tal que els Estats puguin ser considerats “bons ciutadans” de la CI⁴⁷, i la trobem tant en els instruments de protecció internacional dels drets humans com en la practica actual de la ONU i dels propis Estats.

Com hem mencionat anteriorment, aquest concepte de responsabilitat, tal i com s'incorpora en el DFCM, implica el reconeixement dels Estats del seu *deure* primari de protegir a la seva pròpia població del genocidi, els crims de guerra, la depuració ètnica i els crims de lesa humanitat, i del *deure* subsidiari de la CI d'evitar o impedir-ne la realització⁴⁸.

Així, en relació a la RP que recau sobre la CI, aquesta ha d'adoptar totes les mesures que resultin necessàries, per tal de garantir l'ordre i la protecció requerits⁴⁹. En aquests casos, l'actuació de la CI no resultarà contrària al principi de no intervenció d'acord al establert en el DI.

Per entendre aquesta afirmació, cal tenir present que la protecció dels drets humans més fonamentals no és competència exclusiva de la sobirania estatal *o sia* del Estat. Com en reiterades ocasions, ha corroborat el TIJ, les normes relatives a la protecció dels drets humans i les llibertats fonamentals⁵⁰ tenen un caràcter absolut⁵¹ de manera que els Estats estan obligats a respectar-les en tot lloc i moment, una definició molt pròxima a la de les normes de *ius cogens*.

⁴⁷ Vid. CARRILLO, J.A., *Curso general de derecho internacional publico*, Tecnos, 1996, p.35.

⁴⁸ AÑÑOS, M. C., <La “responsabilidad de proteger” en Naciones Unidas y la doctrina de la “responsabilidad de proteger”>, *UNISCI Discussion Papers*, 2, 2009, p.168.

⁴⁹ GUTIERREZ. C., “Responsabilidad de proteger y el derecho de veto en el Consejo de Seguridad: algunos ejemplos recientes”, *Revista del Instituto Español de Estudios Estratégicos (IEEE)*, 3, 2014, p.7.

⁵⁰ El contingut dels quals coincideix amb l'article 3 comú en els quatre Convenis de Ginebra.

⁵¹ TIJ, *The Corfú Channel case*, sentència de 9 d'abril de 1949, *ICJ Reports*, parà. 22 i 39.

D'aquestes normes bàsiques de protecció dels drets humans se'n deriven també obligacions *erga omnes*⁵², és a dir que per la importància dels drets involucrats es troben sota la garantia col·lectiva de tots els Estats o de la CI en conjunt⁵³.

A més a més, en la sentència de *les Activitats militars i paramilitars en i contra Nicaragua*, el TIJ es va pronunciar sobre la “assistència humanitària”⁵⁴ entenent que el fet de proporcionar ajuda estrictament humanitària no es pot considerar com una intervenció contrària al DI⁵⁵, de manera que la acció directa⁵⁶ per raons d'humanitat constitueix una regla acceptada pel DI⁵⁷.

Pel que fa als fonaments de la responsabilitat col·lectiva de protegir radiquen no només en la naturalesa *erga omnes* del principi de protecció dels drets humans sinó que també es troba en les obligacions jurídiques específiques que dimanen de diferents instruments relatius a la protecció dels drets humans.

Finalment cal destacar que en virtut del article 24 de la Carta, els Estats atribueixen al CSNU competències per mantenir la pau i seguretat internacionals dins dels propòsits i principis de la ONU i entre els objectius d'aquesta, en l'article 1.3 de la Carta hi consta la cooperació internacional per al respecte dels

⁵² TIJ, *Barcelona Traction Case, Light and power company, limited*, sentència de 5 de febrer de 1970, *ICJ Reports*, parà. 32 i 33.

⁵³ TIJ, *Reservations to the convention on the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* dictàmen de 28 de maig de 1951, *ICJ Reports*, parà. 23.

⁵⁴ Puntualitzant que per tal de que aquesta ajuda, no constituís una intervenció en els assumptes interns, havia de complir dos requisits bàsics: 1) Ser veritablement humanitària – “*ha de limitar-se als objectius consagrats per la Creu Roja*”, que són “*prevenir i alleujar patiments humans*” i “*protegir la vida i la salut i assegurar el respecte a la persona humana*”; i 2) Ser prestada sense discriminació entre els contraris i els afins a ella.

⁵⁵ TIJ, *Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua*, sentència de 27 de juny de 1986, *ICJ Reports*, parà.243.

⁵⁶ Entesa com la realització autoorganitzada d'una iniciativa individual o de grup, amb la intenció de donar respostes puntuals a situacions concretes o per a la creació de condicions més favorables, utilitzant els mitjans disponibles.

⁵⁷ AREND A.C., “Anticipatory Humanitarian Intervention: an Emerging Legal Norm?”, *Journal of Legal Studies*,10, 2000, p.33.

drets humans i les llibertats fonamentals de tots⁵⁸. D'aquesta manera es configura el CSNU com a autoritat competent per a articular la responsabilitat col·lectiva de protegir.

b. Abast de la responsabilitat de protegir.

El DFCM en els paràgraf 138 enumera els quatre casos en els que la CI ha considerat que és d'aplicació la RP: genocidi, crims de guerra, depuració ètnica i crims de lesa humanitat. És una llista *numerus clausus* que s'ha d'interpretar de forma taxativa⁵⁹ i que no permet l'aplicació de la mateixa a altres casos diferents dels mencionats⁶⁰. Es tracta de delictes greus, prohibits pel DI i regulats de forma específica en normes de protecció dels drets humans com la Convenció per a la prevenció i sanció del delictes de Genocidi o l'Estatut de la Cort Penal Internacional de 1998. D'aquesta manera, no es pot invocar la RP quan ens trobem amb supòsits que constitueixen delictes internacionals o violacions de drets humans però que no es poden incloure en els quatre tipus penals que recull el DFCM⁶¹.

L'objectiu de la RP no és la persecució penal d'aquests crims sinó evitar la producció dels mateixos, conferint un deure primari al Estat d'evitar-ne la comissió dins del seu territori i legitimant al mateix temps la intervenció de la CI per prevenir i impedir que concorrin aquests crims quan l'Estat no pot o no vol protegir als seus ciutadans. Es tracta *prima facie* d'una finalitat lloable. Però la finalitat humanitària és difícil de determinar al examinar la practica internacional i sobretot de diferenciar-la d'altres fins com els estratègics, econòmics, etc.⁶².

⁵⁸ LÓPEZ-JACOISTE, *op cit.*, p.295.

⁵⁹ AÑÑOS, *op cit.*, p.173

⁶⁰ AGNU, DFCM , *op cit.*, parà. 138-140.

⁶¹ DE LUENGO., *op cit.*, p.37, i DOS SANTOS, A., *Migrantes forzosos. Contextos y desafíos de la "Responsabilidad de proteger" en el siglo XXI*, Universidad Pontificia Comillas, 2015 p. 178.

⁶² AÑÑOS, *op cit.*, p.173-174

4. Dimensions de la responsabilitat de protegir

Vistes les situacions en les que es pot invocar la RP, cal analitzar també l'abast de les funcions d'aquesta institució. En aquest sentit, s'estableixen tres dimensions de la RP que es configuren com a funcions bàsiques de la mateixa⁶³: la funció de prevenir, reaccionar i reconstruir, que li donen contingut.

La RP no s'estableix com un dret d'actuar dels Estats ni de la CI de forma il·limitada en els casos en els que es produeixin violacions massives de drets humans. Es tracta d'una institució dotada de contingut, mecanismes i límits que permet als subjectes legítims posar fi a aquestes situacions, però al mateix temps, requereix l'adopció de determinats comportaments per evitar la necessitat de recórrer a les modalitats més contundents d'aplicació d'aquesta institució com és l'ús de la força.

Per tant la RP es troba condicionada per un conjunt de finalitats (prevenir, reaccionar i reconstruir) per evitar que s'entengui com una interferència en els assumptes interns dels Estats i que es perfili com una garantia del compliment dels principis i normes fonamentals del DI⁶⁴.

En els informes que configuren aquesta institució s'estableix en primer lloc, que la prevenció és la dimensió més important de la RP ja que aquesta no es pot limitar a la simple responsabilitat de reaccionar⁶⁵. Sempre s'han d'esgotar les opcions preventives abans d'intervenir⁶⁶. Aquesta obligació es concreta com el nucli central de la RP ja que no afecta a bens jurídics protegits i no genera controvèrsies amb altres institucions del sistema internacional. La obligació de reconstruir tampoc comporta controvèrsies amb els Estats de manera que com veurem, la més controvertida és la de reaccionar⁶⁷.

⁶³ BARRADO, *op cit.* p.17.

⁶⁴ *Ibid.* p.16.

⁶⁵ LÓPEZ-JACOISTE, *op cit.*, p.290.

⁶⁶ CIISE, *op cit.*, p.37, parà 3.1.

⁶⁷ BARRADO, *op cit.*, p.17.

a. Responsabilitat de prevenir

El significat de la pau i la seguretat internacionals, va més enllà de la absència de guerra. La pau implica el respecte dels drets humans i dels pobles de manera que comporta una percepció global que no només compren la desaparició dels conflictes armats sinó també l'eradicació de les causes que els provoquen⁶⁸.

La obligació de prevenir els conflictes que podrien activar la RP forma part integrant de la mateixa. És la dimensió més important i ha de ser la prioritat absoluta. Tal i com es desprèn del DFCM el nucli dur d'aquesta responsabilitat ha de ser la prevenció, ja que la reacció i en particular l'ús de la força, s'han de considerar com a últim recurs.

Com deriva del Informe de 2013 denominat "*State responsibility and prevention. Responsibility to protect*" del SGNU, la prevenció es fonamenta en la idea que els crims contra la humanitat, no són successos concrets sinó que provenen de llargs processos socials. Ni l'holocaust es va originar a les cambres de gas, ni el genocidi de Ruanda va començar amb les massacres a les esglésies sinó que aquests genocidis van començar anys abans, amb discursos d'odi i discriminació⁶⁹. Malgrat les diferències entre els diversos casos, els processos previs a la comissió d'aquest tipus de delictes es solen assemblar.

La prevenció efectiva dels conflictes depèn de tres condicions essencials que són: en primer lloc conèixer bé la situació i els riscos que comporta (alerta primària); en segon lloc saber quines mesures polítiques poden ser realment efectives (utillatge preventiu), i finalment, tenir disposició per aplicar-les (voluntat política)⁷⁰.

Les accions preventives, han de tenir l'objectiu fonamental d'evitar una intervenció⁷¹ i han de mobilitzar a la CI. D'aquesta manera s'insta a les autoritats

⁶⁸ AGNU, DFCM, *op cit.*, parà, 138-140

⁶⁹ AGNU, *Responsabilidad del Estado y prevención*, Informe del SGNU, doc. A/67/929-S/2013/399, del 9 de Juliol de 2013, parà 30.

⁷⁰ GUTIERREZ, C., CERVELL, M.J., *Nacimiento, auge y decadencia de la responsabilidad de proteger*, Comares, 2014, p.12.

⁷¹ LÓPEZ-JACOISTE, *op cit.*, p.296.

competents a l'optimització dels mecanismes de prevenció existents i la creació de nous mecanismes d'alerta prèvia a escala estatal, regional i internacional.

D'acord amb el paràgraf 138 del DFCM els Estats assumeixen la responsabilitat de prevenir el genocidi, els crims de guerra, la depuració ètnica i els crims de lesa humanitat en el seu territori i accepten un servei d'ajuda per part de la ONU. Però no oblidem que estem davant d'un instrument de *soft law*.

b. Responsabilitat de reaccionar

És la dimensió que comporta més controvèrsies alhora d'acceptar el concepte com a obligació per part de la CI. A diferència de la responsabilitat de prevenir que es dirigeix a l'Estat, la responsabilitat de reaccionar es dirigeix a la CI i només entra en joc quan falla la prevenció⁷².

Aquesta dimensió s'estableix en el paràgraf 139 i consisteix en l'adopció de mesures col·lectives per part de la CI quan un Estat no pot o no vol protegir a la seva població. Les mesures col·lectives són les que es recullen en els capítols VI, VII i VIII de la Carta i poden ser de naturalesa política, econòmica o judicial.

D'acord al establert en l'article 42 de la Carta, en últim terme si es demostra que els mitjans pacífics i les mesures preventives "són inadequades o han demostrat ésser-ho" i que les autoritats nacionals no protegeixen a la seva població⁷³, aleshores es pot fer ús de la força. Per tant, aquesta opció només es podrà adoptar en última instància i quan hagin fallat els altres mitjans⁷⁴. Per tal de poder utilitzar la força, tal i com es disposa en l'Informe de la CIISE és necessari que es compleixin tres requisits:

1. Incompliment del deure de protecció del Estat en qüestió,
2. Fracàs dels mitjans de solució pacífica de controvèrsies, i
3. Adopció de mesures d'ús de la força d'acord al capítol VII mitjançant autorització del CSNU.

⁷² AÑÑOS, *op cit.*, p.170.

⁷³ SANCHEZ, *op cit.*, p. 97.

⁷⁴ AÑÑOS, *op cit.*, p.190.

D'aquesta manera, la responsabilitat de reaccionar no significa únicament ús de la força ni la RP implica únicament la responsabilitat de reaccionar sinó també de prevenir i de reconstruir⁷⁵. Així ho afirma el SGNU en l'Informe "*Fer efectiva la responsabilitat de protegir*"⁷⁶.

Per tant, la responsabilitat de reaccionar es configura com una opció subsidiària a la responsabilitat de prevenir i per les mesures que pot comportar, és la dimensió més controvertida de la RP, ja que a diferència de la prevenció afecta a béns jurídics d'importància pels Estats.

c. Responsabilitat de reconstruir

És la fase posterior a la reacció i ha de ser també un objectiu de la RP si tenim en compte que la meitat dels països que surten d'una situació de vulneració dels drets humans, tornen a caure en la violència en un període de 5 anys⁷⁷.

Cal tenir present que molts cops, les guerres internes s'originen per la persistència de situacions de misèria, discriminació i abús. Per tant, el procés de pau no es pot acabar amb el final de la guerra sense conèixer les causes profundes que han originat el conflicte⁷⁸. Cal adoptar mesures específiques en àrees concretes com les de seguretat, justícia, reconciliació i reconeixement.

Malgrat que la responsabilitat de reconstruir, no es menciona expressament en el DFCM, d'acord amb els informes que l'inspiren, aquesta responsabilitat consistiria en la reconstrucció de l'Estat, que sí que es menciona als paràgrafs 97 i següents del DFCM, de manera que també cal considerar-la inclosa⁷⁹.

⁷⁵ LÓPEZ-JACOISTE, *op cit.*, p.291; igualment previst pel SGNU en l'Informe "La responsabilitat de protegir: resposta oportuna i decisiva".

⁷⁶ SGNU, *En el seguiment dels resultats de la cimera del mil·lenni*, informe de Ban-Ki Moon, doc. A/63/677 de 12 de gener de 2009, p. 24; així mateix, estableix que la acció coercitiva en virtut del capítol VII de la Carta s'ha de contemplar quan es consideri improbable que les altres mesures aconseguixin els objectius o bé siguin inadequades; l'ús de la força ha de ser l'últim recurs.

⁷⁷ DE LUENGO., *op cit.*, p.16.

⁷⁸ *Ibid.*, p.17.

⁷⁹ AÑAÑOS, *op cit.*, p.170.

5. Garanties o límits al exercici de la RP, com evitar que es converteixi en un xec en blanc a les grans potències.

La Carta no conté cap al·lusió directa a la RP, entre altres motius, perquè com hem vist anteriorment, el concepte de RP neix anys després de la creació de la mateixa. Malgrat això, podem considerar que en els capítols VI i VII se'n fa una referència indirecta ja que aquesta sosté la obligació de la CI de garantir la pau i la seguretat internacional a través de la ONU i estableix les accions que pot dur a terme el CSNU amb aquesta finalitat.

El fet de que una de les dimensions de la RP sigui la de reaccionar i que aquesta pugui comportar, tot i que sigui possible només en últim terme, l'ús de la força, fa que sigui necessari establir límits al exercici de la mateixa per evitar que es converteixi en un dret il·limitat d'intervenir per part de la CI.

Aquesta idea de poder intervenir en la jurisdicció d'un Estat en nom de la RP, ha fet que certs sectors doctrinals, es planteessin dubtes sobre la moralitat i legitimitat d'aquesta nova "obligació"⁸⁰ al apreciar en certes pràctiques internacionals indicis d'un suposat "crim d'agressió"⁸¹.

La qüestió clau, consisteix en determinar quan un Estat o grup d'Estats en nom de la CI pot, o ha d'intervenir sobre un altre per tal de protegir a la població civil amenaçada, tenint en compte que d'acord amb l'article 5.1 de la Resolució 3314(XXIX) de la AGNU, "cap consideració, de caràcter polític, econòmic, militar ni de qualsevol altre naturalesa, pot servir per a justificar una agressió"⁸².

Per tal de determinar quines condicions o controls han d'aplicar-se per saber si una operació militar s'ha de dur a terme i en què ha de consistir la mateixa, ens hem de plantejar en primer lloc "*quines situacions podrien ser descrites com a*

⁸⁰ GUTIERREZ ESPADA, C., "El uso de la fuerza en los informes del Grupo de Alto Nivel (2004) del Secretario General (2005) y en el Documento final de la Cumbre de Jefes de Estado y de Gobierno (2005)", *Anuario de Derecho Internacional*, XXI, 2005, p.20.

⁸¹ GOODMAN, R., "Humanitarian Interventions and Pretext for War," *American journal of International Law*, 1000, 2006, p. 115.

⁸² AGNU, Resolució 3314 (XXIX) de 14 de Desembre de 1974 sobre la Definició d'agressió.

casos extrems per a justificar l'ús de la força”⁸³. Juntament amb aquesta directriu, cal destacar que la CIISE va considerar en l'Informe que consolida el concepte de RP que els criteris pertinents per la presa de decisions es podien reduir a sis normes d'actuació. D'aquesta manera per tal de que una intervenció sigui considerada legítima han de complir-se els següents requisits⁸⁴:

a. Causa justa

Aquest primer criteri respon directament a la pregunta que abans formulàvem *supra*,. Per tal de que es pugui justificar l'ús de la força per a protegir a la població, s'ha d'estar produint, o a punt de produir-se un perjudici greu i irreparable contra éssers humans que es degui a una acció de l'Estat, a una incapacitat o negligència del mateix, com a la inexistència de la pròpia organització estatal.

És un criteri de mínims que té amplitud suficient per cobrir no només vulneracions de drets humans que constitueixin crims de lesa humanitat, genocidi, neteja ètnica o crims de guerra sinó que també podria abastar situacions com catàstrofes mediambientals o humanes en les que l'Estat corresponent no vulgui o no pugui actuar i s'estiguin produint o es puguin produir morts.

Al mateix temps però, arrel de la redacció dels paràgrafs 138 i 139 del DFCM s'estableix que queden excloses d'aquest criteri de mínims de la CIISE les situacions de violació de drets humans que no constitueixin un dels quatre crims en qüestió. D'aquesta manera, per aquests altres casos es pot aprovar una acció externa de caire sancionador, adoptant mesures polítiques o econòmiques, però en cap cas es podrà justificar una intervenció.

A banda de la causa justa l'Informe de la CIISE estableix que si el CSNU i els Estats membres tenen en compte els criteris de *intenció correcta, últim recurs, mitjans proporcionals i possibilitats raonables* es podrà delimitar de forma estricta l'ús coercitiu de la força amb finalitats de protecció humanitària.

⁸³ FABIJANIC, S., “Responsability to protect (R2P) Doctrine”, *International Journal of Sciences*, III (1), 2014, p.67.

⁸⁴ CIISE, *op cit.*, parà.4.15 a 4.43

b. Intenció correcta

El principal propòsit de la intervenció ha de ser aturar o impedir el patiment de les persones. Existeixen diverses formes de complir aquesta norma i evitar que es

busqui algun altre objectiu amb la intervenció com alterar les fronteres de l'Estat en el que s'intervé o canviar-ne el règim polític⁸⁵.

Una és que la intervenció sempre es realitzi de forma col·lectiva o multilateral i mai per un país en solitari. L'altre consisteix en verificar que la opinió de la resta de països de la zona, s'hagi tingut en compte i sigui favorable a la intervenció. També es pot comprovar fins a quin punt la intervenció gaudeix del suport de les persones a les que pretén ajudar.

c. Últim recurs

La intervenció militar únicament es pot justificar quan s'hagin examinat totes les opcions no bèl·liques per a la resolució pacífica de la crisi i existeixin motius raonables per pensar que les mesures alternatives no tindrien èxit. D'aquesta manera únicament s'utilitzarà la força quan sigui necessari, és a dir, com a últim recurs⁸⁶.

d. Proporcionalitat en les mesures

La escala, la duració i la intensitat de la intervenció ha de ser la mínima necessària per a assegurar l'objectiu humanitari en qüestió, de protecció de les persones. La acció empresa, ha de ser proporcionada respecte al propòsit pretès i mantenir la seva ponderació en front a la magnitud de la provocació inicial és a dir que les conseqüències sobre l'Estat afectat, han de ser les estrictament necessàries per a la consecució dels objectius de la intervenció.

⁸⁵ GARCIA, R., <La “responsabilidad de proteger”: un nuevo papel para naciones unidas en la gestión de la seguridad internacional>, *Revista Electronica de Estudios Internacionales*, 11, 2006, p.9.

⁸⁶ FABIJANIC, *op cit.*, p.70.

e. Expectatives raonables

L'ús de la força només pot estar justificat si té possibilitats raonables d'èxit. Si les conseqüències derivades de la actuació no es preveuen pitjors que la no intervenció, i si no suposa un risc de desencadenar un conflicte encara major⁸⁷.

f. Autoritat correcta

Aquesta és una de les qüestions més controvertides de la RP. Malgrat que pels motius exposats *supra*, no existeix un organisme més legítimat que el CSNU per a autoritzar una intervenció per motius humanitaris, hi ha casos en que aquest òrgan no és efectiu. Ens referim als casos en que és incapaç d'actuar davant de situacions d'urgència humanitària a causa del vet d'algun dels 5 membres permanents del mateix o bé per un procediment de presa de decisió massa lent.

Per tal de ser coherent amb la realitat del dret de vet i tenint en compte sobretot l'ús que se'n ha fet a la pràctica, la CIISE considera que en aquelles situacions en les que s'estiguin vulnerant massivament els drets humans, els membres permanents del CSNU han de comprometre's a renunciar al dret de vet per no impedir que aquest òrgan pugui prendre una decisió en nom de la CI quan hi hagi la protecció de civils en joc⁸⁸.

Malgrat el suport que han rebut en la CI, aquets requisits al exercici de la RP no es van plasmar en el DFCM ja que alguns dels membres permanents del CSNU van rebutjar l'exigència d'adoptar criteris comuns per decidir quan estava justificat l'ús de la força en l'àmbit de la protecció humanitària.

Mentre que els defensors de la RP argumentaven que els criteris eren essencials per fer més transparents les decisions del CSNU, els Estats Units (EEUU), Xina i Rússia s'hi oposaven tot i que per raons diverses. Els EEUU consideraven que els criteris limitarien la seva llibertat d'acció i els altres perquè consideraven que es

⁸⁷ GARCIA, *op cit.*, p.9.

⁸⁸ GUTIERREZ, "Responsabilidad de proteger...", *op cit.*, p.7.

podia abusar dels criteris per justificar per exemple, una intervenció sense autorització del Consell⁸⁹.

En l'Informe de la CIISE es contemplava la possibilitat de que les seves propostes poguessin no ser compartides per els membres permanents del CSNU de manera proposava com a alternativa dues solucions institucionals⁹⁰ per evitar la repetició d'una situació com la plantejada en la crisi de Kosovo. Són dues solucions que es preveuen davant la paràlisi del CSNU.

Una és dur la qüestió davant la AGNU, com a òrgan més representatiu de la CI, al estar composta per tots els Estats membres de la ONU, per tal de prendre decisions davant d'una emergència humanitària⁹¹. L'adopció d'aquestes es faria en sessió especial del procediment de "Unió Pro Pau". La reactivació d'aquest procediment permetria en el marc de la Resolució 337 (v) del 3 de novembre de 1950, recomanar mesures coercitives – fins i tot armades- davant de la paràlisi del CSNU.

La segona possibilitat consisteix en una actuació de organitzacions regionals conforme al capítol VIII de la Carta i dins del la seva area d'actuació que hauria de veure's seguida d'una petició d'autorització al CSNU⁹².

Aquestes dues solucions alternatives tampoc es varen plasmar en el DFCM ja que es va considerar que el CSNU amb la conformació i el procediment de presa de decisions vigent, malgrat que inclogui el dret de vet, és la única autoritat legítima per decidir sobre una intervenció en aplicació d'aquest concepte⁹³.

⁸⁹ BELLAMY, A, Responsibility to protect, five years on", *Ethics and International Affairs*. 2010, p.121.

⁹⁰ CIISE, *op cit.*, p.46, parà. 6.21.

⁹¹ AÑÑÑOS, *op cit.*, p.178.

⁹² És el procediment que es va seguir en les intervencions a Libèria a principis dels anys 90 i a Serra Lleona al 1997.

⁹³ AGNU, *Document Final de la Cimera Mundial AGNU*, *op cit.*, p.33, parà, 138-139.

6. El problema d'implementació de la RP.

a. El CSNU com a autoritat per a activar la RP.

La responsabilitat de reaccionar recau sobre la CI ja que els Estats han d'actuar de forma col·lectiva quan sigui evident que un Estat no ofereix la protecció necessària als seus ciutadans. Segons l'ex SGNU Ban Ki Moon, en base al paràgraf 139 del DFCM, la CI pot utilitzar qualsevol de la àmplia varietat d'instruments que té la ONU. Això inclou mesures pacífiques en virtut del capítol VI de la Carta, mesures coercitives en virtut del capítol VII o la col·laboració amb mecanismes regionals o subregionals del capítol VIII⁹⁴. En aquest sentit és molt important destacar que en tot cas, les mesures que s'adoptin en virtut del capítol VII han de ser autoritzades per el CSNU⁹⁵.

D'acord article 24 de la Carta, el CSNU és l'òrgan facultat per mantenir la pau i seguretat internacionals. A més en virtut de la mateixa, el CSNU és l'únic que pot autoritzar l'ús de la força i la RP s'ha d'exercir, tal i com estableix el paràgraf 139 del DFCM, d'acord a la Carta. D'aquesta manera la CI, l'ha acceptat com a òrgan facultat per a determinar l'existència dels crims que permeten que es reaccioni per fer efectiva la RP, i ho ha de fer en el marc de seguretat col·lectiva.

Tal i com estableix l'article 42 de la Carta, per tal d'autoritzar l'ús de la força, el CSNU haurà de considerar que els crims en qüestió, constitueixen una amenaça a la pau i seguretat internacionals i que els altres mitjans per evitar la producció dels mateixos, són inadequats o han demostrat ésser-ho.

Aquesta circumstància implica un dels problemes jurídics més greus de la RP. La amplitud de les facultats conferides al CSNU per mantenir la pau i la seguretat col·lectives fa que sigui una institució política la encarregada de determinar la existència o no d'aquests crims. Es tracta de tipus penals, que en virtut del principi

⁹⁴ SGNU, *Un compromiso vital y perdurable: hacer efectiva la Responsabilidad de Proteger*, informe de Ban-Ki Moon, de 13 de juliol de 2015, doc A/69/981-S/2015/500, p.24.

⁹⁵ MARDONES, H.I., "La responsabilidad de proteger: el rol de la comunidad internacional", *Revista Tribuna Internacional*, 1,(2), 2012, p.137.

de seguretat jurídica només haurien de ser determinats per una instància competent i imparcial, és a dir un òrgan jurisdiccional⁹⁶.

El fet que aquests crims siguin determinats per un òrgan polític com és el CSNU i no per un òrgan jurisdiccional, comporta un risc d'instrumentalització dels mateixos i la seva utilització en favor dels interessos polítics dels diferents actors internacionals⁹⁷. Aquest fet podria desembocar en un abús de poder que deslegitimaria la RP. Això implica, a banda de respectar els requisits per exercir la força, que els actors legitimats per activar-la es sotmetin a un control jurídic, aspecte fonamental per garantir la seguretat jurídica de la CI.

El sistema ideal seria instaurar un mecanisme neutral de control, per tal de fiscalitzar les actuacions del CSNU en nom de la CI⁹⁸ i evitar la discrecionalitat el l'exercici de la RP que molts cops deriva en el bloqueig del mateix.

b. Propostes alternatives en cas de bloqueig del CSNU

Malgrat que la doctrina ha elaborat propostes per evitar la inacció de la CI en cas de bloqueig del CSNU, com hem vist *supra*, aquest òrgan té el dret exclusiu d'activar els mecanismes de reacció que contempla la RP en base a l'article 24 i seguint el procediment previst en el capítol VII⁹⁹.

El sistema de presa de decisions del CSNU es basa en l'article 27.3 de la Carta. Això significa que malgrat que es cometi un dels crims mencionats i que es compleixin els requisits per tal de fer efectiva la RP, si un dels membres permanents del Consell exerceix el dret de vet¹⁰⁰, no s'intervindrà ja que en virtut d'aquest article, no es pot adoptar cap decisió vetada per un membre permanent.

⁹⁶ AÑAÑOS, *op cit.*, p.174.

⁹⁷ BERMEJO R i LÓPEZ-JACQOISTE, "De la intervención por causas humanitarias a la responsabilidad de proteger. Fundamentos, similitudes y diferencias", *Cuadernos de Estrategia*, ISSN 1697-6924, 160, 2013, p.23.

⁹⁸ DE LUENGO, *op cit.*, p.45.

⁹⁹ GUTIERREZ, "Responsabilidad de proteger...", *op cit.*, p.9.

¹⁰⁰ El CSNU adopta les decisions de fons per el vot afirmatiu d'un mínim de 9 dels 15 membres que el componen, però es requereix que no se'n doni cap en contra dels 5 membres permanents.

En aquest sentit, el problema radica en el fet de que com veurem més endavant, no existeix cap obligació jurídica d'intervenir. Per tant, la responsabilitat de la CI d'actuar en cas de vulneracions flagrants de drets humans, es veu condicionada per la voluntat política dels membres permanents del CSNU¹⁰¹.

D'aquesta manera ens plantejem si la discrecionalitat del CSNU per activar la RP pot acabar per fer inviable la consolidació d'aquest concepte. El dret de vet ha estat i segueix estant discutit pel fet que un ampli sector de la doctrina considera que vulnera la democràcia en el marc de la pròpia organització¹⁰².

En tot cas, el bloqueig del CSNU quan es compleixen els paràmetres analitzats de la RP deixaria sense efecte les normes que, segons s'accepta de forma generalitzada en el DFCM, protegeixen interessos essencials de la CI en conjunt que passen per evitar la violació massiva dels drets humans¹⁰³.

El conflicte de Síria ha reactivat el debat relatiu al dret de vet en el CSNU, sobretot per l'ús que s'ha fet del mateix per part de Rússia i Xina, que ha impedit la resolució del conflicte. Això converteix al Consell, i per consegüent a la CI, en un espectador passiu de les atrocitats massives comeses a la regió.

D'aquesta manera escollim el cas de Síria, iniciat a principis del 2011 com a exemple d'un conflicte que ha causat una catàstrofe humanitària susceptible de desencadenar la aplicació de la RP però que no s'ha fet efectiva per la inoperativitat del Consell. Malgrat que aquest, segons l'informe anual de la AGNU (2012-2013) ha dedicat 28 sessions a la qüestió, no ha estat capaç d'adoptar cap decisió per evitar la catàstrofe humanitària.

Amb això, volem mostrar els devastadors efectes polítics i de credibilitat que té la utilització del dret de vet per a la CI i per la implementació de la RP com a norma. Fins i tot hi ha qui considera que aquesta discrecionalitat per determinar les

¹⁰¹ Vid AIDAN, H., "Syria and the Responsibility to protect: rhetoric meets reality," *E-international Relations*, 14, 2012.

¹⁰² MENÉNDEZ, E., "Responsabilidad de proteger: la ONU en acción", *Real Instituto El Cano*, documento de trabajo, 2/2016, p.14.

¹⁰³ GUTIERREZ, "Responsabilidad de proteger...", *op cit.*, p.10.

amenaces a la pau i seguretat internacionals és incompatible amb la responsabilitat del CSNU de mantenir la pau i seguretat col·lectiva a la que està obligat per la Carta¹⁰⁴.

El mecanisme del dret de vet, pot comportar un bloqueig de tot el sistema de seguretat col·lectiva de la ONU. En aquest punt cal destacar que els dos últims SGNU, Koffi Annan (1997-2006) i Ban-Ki Moon (2007–2016) han defensat la necessitat urgent de transformació del dret de vet al reclamar responsabilitat en quan a l'exercici del mateix en varies resolucions¹⁰⁵.

Aquesta posició, majoritària en la CI, s'ha manifestat a través de declaracions com les pronunciades per Alemanya en el debat de la AGNU sobre l'Informe del CSNU de 2012-2013 plantejant que els vets en els projectes de resolució sobre Síria obren un interrogant sobre la adequació del Consell com a òrgan per mantenir la pau i la seguretat col·lectives.

També s'ha manifestat mitjançant fets, com el d'Aràbia Saudita que va renunciar a ser membre no permanent del mateix al·ludint a la incapacitat del CSNU de fer front a les seves responsabilitats.

Finalment aquesta disconformitat s'ha mostrat a través de propostes, com el “codi de conducta” proposat per França sobre el dret de vet dels membres permanents. Aquest es va formular per primer cop a finals de 2013 quan François Hollande va intervenir en el debat d'obertura del 68è període de sessions de la AGNU proposant que els membres permanents del CSNU en el cas de crims massius puguin renunciar col·lectivament al seu dret de vet¹⁰⁶; és a dir suggereix una auto limitació en l'exercici del dret de vet el cas de comissió de crims massius.

Igualment cal fer referència a la qüestió de l'autoritat competent per a determinar l'existència d'aquests crims. En aquest cas França proposa que la decisió recaigui sobre una autoritat al marge del CSNU o dels seus membres permanents i creu

¹⁰⁴ MENÉNDEZ, “Responsabilidad de proteger” *op cit.*, p.7

¹⁰⁵ SGNU, *Hacer efectiva la...*, *op cit.*, parà.61, i SGNU, *Un compromiso ...*, *op cit.*, parà.42.

¹⁰⁶ AGNU, *Discurs del president François Hollande*, debat d'obertura del 68è període de sessions de la AGNU.

que hauria de ser el SGNU que en virtut del article 99 de la Carta i a instància de 50 Estats membres, és competent per “cridar la atenció al CSNU” quan hi hagi un tema que “en opinió del Secretari” sigui susceptible “de posar en perill el manteniment de la pau i seguretat internacionals”.

Addicionalment, hi ha hagut altres actuacions de la CI com les del *Small 5/ S-5* (Costa Rica, Jordània, Liechtenstein, Singapur i Suïssa) que varen presentar un projecte de resolució sobre la “*Millora dels mètodes de treball del CSNU*”¹⁰⁷. Al respecte, cal destacar la creació el 2 de maig de 2013 del grup ACT¹⁰⁸ per donar continuïtat al projecte dels S-5 i en particular al seu projecte de resolució de maig de 2012¹⁰⁹, que va ser retirat a causa de les pressions dels 5 membres permanents¹¹⁰ i que ha servit per reclamar la abstenció dels membres permanents del CSNU del ús del vet per bloquejar una acció de la CI, destinada a evitar o a posar fi a un genocidi o a crims contra la humanitat. Tanmateix ha servit també per instar al CSNU a que si més no expliqui les raons que fonamenten la decisió d’exercir el dret de vet i en particular, la seva conformitat amb la Carta.

És clar que la efectivitat de “*qualsevol ordre legal, depèn en última instància no només de la legalitat de les seves decisions sinó també de la percepció comuna de la seva legitimitat*”¹¹¹; és a dir que si el CSNU vol guanyar-se el respecte com a òrgan principal en el sistema de seguretat col·lectiva, cal que les decisions que pren, sobretot les que tenen un impacte en la CI en general siguin les més ben preses, argumentades i justificades.

En aquest sentit, la RP no es podrà consolidar com a norma de DI general fins que els interessos particulars dels membres permanents es deixin de banda i el CSNU representi de forma equitativa a tots els membres de la CI i no només a uns quans.

¹⁰⁷ Projecte de resolució sobre mesures sobre els mètode de treball del CSNU, doc A/60/L.49 de 17 de març de 2006.

¹⁰⁸ *Accountability, coherence and Transparency*; Grup format per 21 Estats i coordinat per Suïssa.

¹⁰⁹ Va ser retirat a causa de les pressions dels 5 membres permanents del CSNU, doc/A/66/L.42/rev.2.

¹¹⁰ DEEN, T., “Los “cinco grandes” de la ONU aplastan cuestionamiento al veto de la ONU”, *Interpress Service*, 28 maig 2012.

¹¹¹ FABIJANIC, *op cit.*, p. 68.

7. Existeix una obligació o dret col·lectiu de protegir i quines conseqüències comportaria sobre els principis del DI?

a. La pretesa obligació o dret col·lectiu de protegir

Aquest apartat té per objectiu determinar si quan parlem de RP ens trobem davant d'algun tipus d'obligacions jurídiques precises o bé de simples orientacions polítiques. L'origen de la qüestió que ens plantegem es troba a l'Informe de la CIISE que al configurar el concepte de la RP s'hi refereix com a “deure” i fins i tot “obligació”.

En relació a les tres dimensions de la RP, hem de tenir en compte que la Responsabilitat de Prevenir genera una obligació concreta i vinculant pels Estats. Però existeix la obligació de prevenir, reaccionar i reconstruir per part de la CI?

En aquest sentit, cal tenir en compte en primer lloc que comprimis assolit pels Estats en el DFCM no és estrictament jurídic sinó que constitueix un deure moral de caràcter polític ja que en principi no està subjecte al règim de responsabilitat internacional per fets il·lícits; és a dir que estem davant d'un instrument de *soft law* que prové d'una organització política com és la ONU.

Considerar la doctrina de la RP com una norma de *soft law* es tradueix en la falta d'obligatorietat de la mateixa o sia, no és vinculant per la CI. D'aquesta manera els Estats no estan obligats a intervenir en cas de vulneracions flagrants dels drets humans. Tanmateix però, el compromís assolit, té pes moral i genera una expectativa de comportament per part dels Estats.

Malgrat la falta d'obligatorietat del DFCM, la doctrina considera que al imposar un deure – la protecció – i preveure una conseqüència en cas d'incompliment – la intervenció – es pot dir que aspira a convertir-se en una norma jurídica de caràcter material o primari¹¹². A continuació analitzarem aquesta opció.

Una norma de DI pot sorgir, d'acord al article 38 de l'Estatut de la Cort Internacional de Justícia en forma de tractat, costum internacional i principi

¹¹² AÑAÑOS, *op cit.*, p.167-168.

general del dret reconegut per les nacions civilitzades. Tenint en compte les reserves de nombrosos Estats en front al concepte de la RP, es considera poc probable que la majoria d'Estats l'acceptin en un tractat; també és improbable que sorgeixi com a principi general del dret. Per tant, la única via per convertir-se en norma de DI, és com a costum.

Per tal de que la RP adquireixi el caràcter de norma consuetudinària, s'haurà de desenvolupar en la pràctica internacional (*consuetudo*) i ser acceptada per els Estats com a norma de DI (*opinio iuris*).

Vist això cal determinar si la RP tot i tenir naturalesa de *soft law* s'està configurant com a norma de DI general. Per fer-ho cal veure la evolució que ha tingut el concepte des de que es va aprovar, l'any 2005, i com ha evolucionat la pràctica Estatal.

Pel que fa a la evolució del concepte, cal destacar que les actuacions de la ONU entre 2005 i 2009 van reforçar la doctrina de la RP. En la sessió plenària de la AGNU el 2009, es va confirmar l'existència del concepte de forma pública i ferma, però no es van aclarir aspectes fonamentals com què passava en cas de bloqueig del CSNU, un aspecte que pot obstaculitzar la operativitat de la mateixa.

Per resoldre aquest i altres problemes a l'exercici de la RP, la CI ha seguit activa. En aquest sentit, cal destacar accions com la del SGNU Ban-Ki Moon que entre 2009 i 2015 va adoptar set informes dirigits a dotar la RP dels instruments adequats per fer-la operativa. Ja en el primer informe i fins al últim, publicat el 2015, insisteix en la necessitat d'adoptar "*un compromís vital i perdurable: fer efectiva la RP*" i inclou la implementació de la RP entre les sis prioritats de la ONU¹¹³.

Aquests informes, juntament amb el "*Diàleg informal interactiu sobre la responsabilitat de protegir*" que es convoca en el marc de la sessió anual de la AGNU, estan destinats a enfortir la doctrina i la pràctica de la RP per tal de fer-la

¹¹³ SGNU, *Un compromiso...*, op cit.

avançar. Són accions que ofereixen als Estats, l'oportunitat d'intercanviar opinions per clarificar la concepció comú de la RP.

Vist que el concepte de la RP està viu en el marc de la ONU, cal analitzar la possibilitat de que la RP s'estigui configurant com a norma consuetudinària per als Estats. Per fer-ho cal veure l'aplicació de la mateixa en el marc de la CI i hem considerat que fer un anàlisi de les decisions del CSNU com a òrgan legitimat per autoritzar l'ús de la força en el marc de la RP i per tant de fer-la efectiva, era idoni per analitzar en quina direcció va la pràctica de la CI respecte a la RP.

En aquesta línia cal destacar les posicions adoptades per el Consell relatives a l'acceptació del concepte per la CI. La Resolució 1674 d'abril de 2006 reafirmava amb abast general “les disposicions dels paràgrafs 138 i 139 del DFCM respecte de la RP a les poblacions del genocidi, els crims de guerra, la depuració ètnica i els crims de lesa humanitat”.

En assumptes més recents, és molt significativa la decisió adoptada per el CSNU el 17 de març de 2011, mitjançant la Resolució 1973, exigint a les autoritats líbies que complissin “les obligacions que els hi imposa el DI” i que adoptessin “totes les mesures necessàries per protegir als civils, satisfer les seves necessitats bàsiques i assegurar el trànsit ràpid i sense traves de l'assistència humanitària” que al mateix temps, *autoritzava* als Estats i les OI a adoptar totes les mesures necessàries per protegir als civils, fet que suposa una aplicació pràctica de la RP.

De fet, la doctrina considera que la intervenció a Líbia, iniciada el març de 2011 constitueix el primer cas en el que el CSNU ha aplicat de forma explícita la doctrina de la RP *autoritzant* una intervenció amb finalitats de protecció humanitària¹¹⁴, i obligant a les autoritats de l'Estat a exercir la responsabilitat de protegir a la població derivada de l'exercici de la sobirania Estatal.

¹¹⁴ “También es verdad que, a pesar de que la aplicación de esta responsabilidad ha sido “debatida e invocada por algunos Gobiernos y por la sociedad civil en varios casos en África y Asia, sólo en el caso de Libia, en el marco de la Primavera Árabe, la RP fue literalmente aplicada por el Consejo de Seguridad (...)”, FERNÁNDEZ, E., “Intervención en Libia: la responsabilidad de proteger a debate”, *Cuadernos Electrónicos de Filosofía del Derecho*, 22, 2011, p. 112; vegis també

Però al mateix temps, la doctrina de la RP va resultar perjudicada quan la coalició liderada per EEUU, va intervenir per enderrocar el règim libi, fet que la Resolució del Consell no autoritzava, ja que es cenyia exclusivament a la protecció de la població civil, reprimida i perseguida per Gadafi durant la primavera àrab de 2011. L'enderrocament del règim durant la intervenció va ser molt negativa per a la credibilitat de la doctrina, i de la institució en si mateixa. De manera que va suposar un pas enrere en els progressos aconseguits fins al moment¹¹⁵.

Cal destacar també la Resolució 1975 de 30 de març de 2011 en la que es sosté la condemna d'abusos i violacions greus del DI a la Costa d'Ivori, i es reafirma "la responsabilitat primordial de cada Estat de protegir els civils". En el mateix sentit, la Resolució 2014 de 21 d'octubre de 2012 en l'assumpte de Iemen en el que es recorda la "responsabilitat primordial que té el Govern del Iemen de protegir a la seva població".

Malgrat aquests precedents, en casos de més actualitat com el de Síria, no es disposa de cap resolució del CSNU fonamentada en la RP degut a que com hem vist *supra*, l'adopció de qualsevol resolució ha estat permanentment vetada tant per Rússia com per Xina¹¹⁶.

RODRIGUES, G.M., "La Responsabilidad de proteger: Motivaciones, contenidos y cambios", *Pensamiento Propio*, numero monogràfic dedicat a *La responsabilidad de proteger y su aplicabilidad en América Latina*, 35, 2012, p. 170.

¹¹⁵ MENÉNDEZ, E., *El derecho de veto en el Consejo de Seguridad de Naciones Unidas: ¿obstáculo insalvable para la Responsabilidad de Proteger?*, documento de trabajo 15/2016, Real Instituto El Cano, p. 6.

¹¹⁶ PALACIÁN, B., *La responsabilidad de proteger y el derecho de veto*, document d'anàlisi 9/2012, Instituto Español de Estudios Estratégicos, 15 de febrer de 2012, p.6. "Els interessos particulars d'aquestes dues potències han jugat un important paper en aquesta oposició. La política tradicional de Xina és de no ingerència en els assumptes interns dels Estats sobirans. Aquest posicionament de Xina a la banda de Rússia és un exercici de cooperació diplomàtica amb Moscou, a la espera de rebre el mateix suport el casos d'especial interès per el govern de Beijing. Rússia té interessos estratègics i militars amb síria que inclouen la construcció d'una base militar naval, la seva sortida al Mediterrani. A més tan Xina com Rússia tenen importants relacions comercials amb Síria".

No obstant, el projecte de resolució que es va debatre el 4 de febrer de 2012, contemplava la obligació de protegir del Govern de Síria i establia que havia de posar “fi immediatament a totes les violacions de drets humans i als atacs contra els que exerceixen el seu dret a la llibertat d’expressió [...]”. Només la paràlisi del CSNU en aquest assumpte per motius polítics, ha impedit disposar d’un instrument en el que s’incorporés la RP i que hagués dotat a la institució d’una major acceptació en la pràctica internacional¹¹⁷.

Per tant, vista la naturalesa dels instruments que recullen la RP i la pràctica internacional, podem afirmar que en virtut de la RP existeix una obligació per els Estats de respectar els drets humans dins del seu territori. En canvi, no existeix una obligació per part de la CI d’actuar ja sigui en la vessant de prevenció, reacció o reconstrucció ja que com hem vist en el cas de Líbia, el CSNU *autoritza*, però en cap cas *obliga* a la CI a implicar-se en la defensa dels drets humans.

Descartada la idea de que actualment la RP constitueixi una obligació per la CI, cal analitzar la possibilitat de que confereixi a la CI un dret col·lectiu d’intervenir. L’origen d’aquesta qüestió el trobem en el paràgraf 139 del DFCM que confereix a la CI la responsabilitat d’actuar, però sempre de forma subsidiària, quan a l’Estat en qüestió falli la prevenció; és a dir quan aquest no pugui o no vulgui protegir a la seva població.

En el cas de Líbia, hem vist que el CSNU autoritzava a la CI a adoptar totes les mesures necessàries per tal d’evitar una vulneració massiva de drets humans. D’aquesta manera si hi ha un incompliment de obligació de protegir de l’Estat i fracassen els altres mitjans de solució de controvèrsies, el CSNU podria autoritzar a la CI a actuar, fins i tot fent ús de la força en base al capítol VII.

De fet, aquest és l’únic cas on hi ha hagut teòricament¹¹⁸ una intervenció basada en la RP. Al marge d’això sols hi ha hagut opinions com la de l’Assessora

¹¹⁷ DIAZ, *op cit.*, p. 14.

¹¹⁸ De fet, tenim dubtes que fos realment una intervenció per protegir els drets humans, sinó que més aviat es tractava d’implementar interessos econòmics d’Estats com França i Regne Unit.

especial de la RP en els casos de Iemen (2013-2014) i Síria (2015)¹¹⁹ que ha afirmat la responsabilitat de la CI de protegir a les poblacions de genocidis, crims de guerra, neteges ètniques i crims de lesa humanitat, havent d'intensificar els esforços per a complir amb aquesta responsabilitat col·lectiva.

Per tant veiem que no hi ha ni *opinio iuris* ni pràctica suficient com per poder afirmar l'existència d'un dret col·lectiu d'intervenció sinó que estem en presència d'un pretès dret d'intervenir de la CI¹²⁰. D'aquesta manera, en el millor dels casos estariem en un procés molt embrionari de formació d'una norma consuetudinària.

b. Conseqüències sobre els principis del DI

Com hem vist *supra*, la RP enfronta dos principis fonamentals del DI, el d'igualtat sobirana amb el de protecció dels drets humans. Ambdós es troben consagrats en el primer capítol de la Carta i s'han incorporat com a normes de dret consuetudinari. Un cop instaurat el sistema de seguretat col·lectiva, la realitat internacional ha posat de manifest que la prohibició del ús de la força i la prohibició d'intervenir en els assumptes d'altres Estats, no poden servir d'escut per garantir la impunitat dels governants d'un Estat que no puguin o no vulguin impedir genocidis, neteges ètniques i altres atemptats de drets humans contra la seva població¹²¹.

Tot i això, hem de tenir en compte que el principi d'igualtat sobirania constitueix la base del ordenament jurídic internacional i configura l'*status* jurídic fonamental d'un Estat. En aquest sentit compleix la funció de garantir la llibertat i independència de tots els Estats en les seves relacions, resguardant-los de

¹¹⁹ DE LUENGO, *op cit*, p.56.

¹²⁰ CASANOVAS, O., "El principio de la prohibición del uso de la fuerza", a DIEZ, M., *Instituciones de derecho internacional público*, 18ª ed., Tecnos, 2013, p.1086.

¹²¹ ESTÉBANEZ, F. J., *La responsabilidad de proteger: los efectos de la intervención Libia sobre la guerra civil Siria*, documento de opinión 47/2015, Instituto Español de Estudios Estratégicos, 2015. p.3.

ingerències de tercers Estats i contribuint així al manteniment del orde i la pau internacional¹²².

Amb la introducció de la RP, la concepció tradicional de la sobirania Estatal resulta alterada, ja que es preveu la intervenció d'un altre subjecte, la CI, que "complementa" les competències internes dels Estats en matèria de protecció dels drets humans. Conseqüentment, es planteja un supòsit de "sobirania compartida" entre l'Estat en qüestió i la CI.

En cas de que un Estat no assumeixi les seves responsabilitats, la doctrina de la RP legitima subsidiàriament a altres actors, com la CI a actuar en l'Estat en qüestió, fent ús només en *última ratio* de la força i tenint com a resultat la intromissió en la sobirania del mateix¹²³.

Aquesta visió deriva de la concepció de la sobirania com a responsabilitat, juntament amb la idea de pau i seguretat internacional vinculades a la seguretat humana. D'aquesta manera s'estableix com a corol·lari de la sobirania Estatal que la CI exerceixi competències de l'Estat en el cas de que aquest no assumeixi l'exercici dels seus drets i responsabilitats¹²⁴.

Arribats en aquest punt, cal plantejar-nos si els Estats han acceptat realment aquest nou concepte de sobirania compartida que actuaria com a fonament jurídic del pretès dret a intervenir en el marc de la RP. En relació al DFCM trobem opinions diverses. Per una banda, part de la doctrina considera que els Estats han acceptat aquest canvi de concepte de la sobirania¹²⁵ però d'altra banda trobem autors que afirmen que no ha estat així¹²⁶.

Tenint en compte que la sobirania és un concepte transcendental per el DI el canvi de noció del mateix hauria de constar expressament en el DFCM. Però aquest no fa cap referència a la sobirania en el context de la RP, de manera que cal entendre

¹²² AÑAÑOS, *op cit.*, p.179- 180.

¹²³ GUTIERREZ i CERVELL, *op cit.*, p.33.

¹²⁴ DIAZ, *op cit.*, p. 24.

¹²⁵ Per exemple, GARCIA, *op cit.*, p. 13.

¹²⁶ AÑAÑOS, *op cit.*, p.181

que els Estats no han acceptat el concepte de sobirania compartida que es preveia en els informes de la CIISE o del Grup d'Alt Nivell de 2004, que van inspirar el DFCM. És més, el propi DFCM confirma expressament el principi d'igualtat sobirana del article 2.1 de la Carta¹²⁷.

D'aquesta manera, els Estats han optat per equilibrar la sobirania amb la protecció dels drets humans sense modificar-ne el concepte, de manera que el compromís al que es va arribar en el DFCM radica en garantir tant la protecció dels grups o poblacions en perill com la protecció de la sobirania dels Estats.

Reprenent la qüestió relativa al pretès dret d'intervenir de la CI, el fet de que no s'accepti la idea de la sobirania compartida ens proporciona un argument més per descartar-ne la existència, ja que la *opinio iuris* al respecte no és clara.

Vist que no s'accepta un nou paradigma de la noció de sobirania, ens hem de plantejar si ha sorgit una nova excepció al principi de prohibició de l'amenaça o l'ús de la força del article 2.4 de la Carta.

L'origen d'aquesta qüestió radica en que després de la intervenció a Kosovo, un sector de la doctrina considerava que s'havia assentat un precedent que atorgava a la CI el dret d'adoptar contramesures col·lectives sota certes condicions; és a dir que Kosovo podia ser un precedent important en l'origen d'una nova excepció al principi de prohibició de l'ús de la força¹²⁸.

Tenint en compte que per tal de que una intervenció no sigui contrària al DI requereix la autorització del CSNU, i que aquesta excepció ja està prevista en el capítol VII de la Carta, de manera que entenem que no es pot considerar que el cas de Kosovo hagi establert un precedent.

Com a corol·lari del anterior, podem afirmar que la introducció del concepte de RP tampoc comporta una modificació del principi de no intervenció en els afers

¹²⁷ “Reafirmamos nuestra determinación de apoyar todos los esfuerzos encaminados a preservar la igualdad soberana de todos los Estados respetar su integridad territorial e independencia política”, DFCM, *op cit.*, parà. 5.

¹²⁸ *Ibid.*,

interns dels Estats, ja que no existeix ni una obligació ni un dret d'intervenir en defensa dels drets humans.

8. Conclusions

Primera: La doctrina de la RP és una doctrina nova, plasmada conceptualment en el marc de la CI des de 2005. Malgrat que el concepte de la RP va cristal·litzar en el DFCM sent acceptat per la majoria d'Estats membres de la ONU, cal considerar la RP com una institució en formació, de manera que la evolució que pugui tenir en la realitat internacional dependrà bàsicament de la pràctica de la CI.

Segona: El fonament jurídic del deure primari de protecció del Estat sobre la seva població radica en el concepte de sobirania estatal entesa no només com a dret sinó també com a responsabilitat. Respecte del dret subsidiari d'actuar que recau sobre la CI aquest troba el seu fonament en el caràcter *erga omnes* que tenen les normes de protecció dels drets fonamentals; és a dir que per la seva importància, estan sota la garantia col·lectiva de la CI en conjunt.

Tercera: L'aplicació de la RP es preveu per quatre supòsits concrets en els que es produeixen violacions massives dels drets humans; aquests són els delictes de genocidi, crims de guerra, depuració ètnica i crims de lesa humanitat. Malgrat que no es permet la aplicació de la mateixa a altres casos diferents dels mencionats, seria desitjable que en un futur s'apliqués també a altres delictes o circumstàncies que requerissin l'acció de tercers Estats.

Quarta: Per tal evitar que la responsabilitat de reaccionar que es confereix a la CI es converteixi en un xec en blanc per a les grans potències i per impedir que s'utilitzi per a cobrir objectius que no siguin estrictament humanitaris, cal establir límits a aquesta possibilitat d'intervenció. Una intervenció sigui legítima es caracteritza per complir sis requisits: ha d'haver-hi una causa justa, intenció correcta, s'ha de considerar únicament com a últim recurs, els mitjans utilitzats han de ser proporcionals i ha de ser decidida per la autoritat competent. Malgrat que aquests no van quedar plasmats en el DFCM, seria desitjable que hi fossin, per evitar un mal ús del concepte.

Cinquena: Malgrat que la RP estableix una obligació primària de protecció que recau sobre l'Estat i una subsidiària que recau sobre la CI, hem de tenir en compte que la obligació contreta per els Estats en el DFCM és de *soft law*; és a dir, no és obligatòria pels Estats. D'aquesta manera no podem considerar que existeixi una obligació d'intervenció per part dels Estats en base a la RP sinó que es tracta d'una obligació de caràcter polític, que únicament genera expectatives de comportament. Tot i això, no descartem que en el futur es pugui consolidar com a norma de DI general.

Sisena: Descartat el fet que actualment puguem parlar de l'existència d'una obligació jurídica d'intervenir, cal destacar que el concepte RP confereix a la CI un dret a intervenir sempre i quan es trobi davant d'una situació descrita com a cas extrem per a justificar l'ús de la força seguint els criteris que hem exposat. De fet, aquest dret derivaria del concepte de sobirania compartida. Però el problema és que el DFCM és un document de *soft law* que ni tan sols contempla el concepte de sobirania compartida entre els Estats i la CI. Per tant difícilment podem parlar del pretès dret d'intervenció per part de la CI. Tanmateix considerem que és probable que en el futur, s'arribi a constituir com a dret col·lectiu de la CI el conjunt, però cal destacar que en cap cas correspondrà als Estats individualment considerats.

Setena: En cas de que es conferís aquest pretès dret d'intervenció, haurà de ser autoritzat pel CSNU sempre i quan consideri que la situació en qüestió es tracta d'una amenaça a la pau i seguretat internacionals. Aquesta possibilitat ja es preveu en la Carta com a excepció del principi de prohibició del ús de la força, de manera que la RP no constituiria cap novetat al respecte.

Vuitena: La RP planteja nombrosos problemes d'implementació, sobretot en l'àmbit de la responsabilitat de reaccionar de la CI. El primer que se'ns presenta és el fet de que en cas de voler adoptar una mesura coercitiva en base al capítol VII de la Carta, es requereix autorització del CSNU. Aquesta circumstància implica un dels problemes jurídics més greus de la RP ja que el fet de que una institució política sigui la responsable d'autoritzar una acció de la CI per evitar vulneracions de drets humans, fa que la decisió d'intervenció estigui condicionada

per la voluntat política dels Estats amb dret de vet. Tanmateix s'han plantejat alternatives en cas de bloqueig del CSNU que van des de l'acció de la AGNU en base a la Resolució Unió Pro Pau fins a l'adopció de contramesures col·lectives.

Novena: Un altre dels problemes que presenta la RP és el fet de que enfronta dos principis fonamentals del DI, el d'igualtat sobirana amb el de protecció dels drets humans. El principi d'igualtat sobirana constitueix la base del ordenament jurídic internacional i el fet de que la RP prevegi una “sobirania compartida” entre els Estats i la CI, representa un problema per la acceptació del concepte. Això es deu a que malgrat que l'Estat sigui el principal responsable de la seguretat dins la seva jurisdicció, la RP legitima a la CI a fer ús de la força dins de la jurisdicció del Estat. Aquesta “sobirania compartida” no ha estat acceptada pels Estats en el DFCM. El fet de que la RP impliqui haver de “compartir la sobirania” dels Estats amb la CI és un altre dels motius pels quals és molt difícil que la RP s'adopti com a obligació jurídica de caràcter vinculant.

Desena: tota la recerca realitzada entorn a la RP ens ha permès constatar que la protecció dels drets humans no és el *leitmotiv* dels Estats que conformen la CI; de fet, aquests com a representants dels *lobbies* existents dins les diferents societats prenen decisions en funció dels interessos dels esmentats grups de pressió, i rarament moguts per evitar violacions flagrants dels drets humans. Un exemple molt clar d'això el trobem en els casos del Iemen, Irak, Síria, etc.

Bibliografía

a. Doctrina

AIDAN, H., "Syria and the Responsibility to protect: rethoric meets reality," *E-International Relations*, 14, 2012.

AÑAÑOS, M. C., <La "responsabilidad de proteger" en Naciones Unidas y la doctrina de la "responsabilidad de proteger">, *UNISCI*, 21, 2009, p.164-192.

ARCHIBUDGI, D., CHANDLER, D., "A Dialogue on international interventions: when are they a right or an obligation?", *Ethics and Global Politics*, 2 (2), 2009, p.155-169.

AREND A, C., "Anticipatory Humanitarian Intervention: an Emerging Legal Norm?", *Journal of Legal Studies*, 10, 2000.

BELLAMY, A., "Responsability to protect, five years on", *Ethics and International Affairs*, 2010, p.145-169.

BERMEJO, R i LÓPEZ-JACQOISTE, E., "De la intervención por causas humanitarias a la responsabilidad de proteger. Fundamentos, similitudes y diferencias" a *Cuadernos de Estrategia*, 160, 2013, p.18-76.

CASANOVAS, O., "El principio de la prohibición del uso de la fuerza", a DIEZ, M., *Instituciones de derecho internacional público*, 18ª ed., Tecnos, 2013

CURNOW, T., "Responsability to protect for non violent revolution". *Peace news*, 2013.

DE LUENGO, M., *La responsabilidad de proteger como paradigma de la seguridad humana. Posición española y tipología militar*, Instituto Español de Estudios Estratégicos (IEEE), 2016.

DEEN,T., "Los "cinco grandes" de la ONU aplastan cuestionamiento al veto de la ONU", *Interpress Service*, 28 de maig 2012.

DÍAZ. C. M., “Algunas reflexiones a la Responsabilidad de proteger”, a *El derecho internacional en el mundo multipolar del siglo XX*, Iprolex, 2013, p.739-754.

DÍAZ. C. M., “La responsabilidad de proteger en el derecho internacional contemporáneo: entre lo conceptual y la práctica internacional”, *Revista Electrónica de Estudios Internacionales*, 24, 2012, p.7-40.

DOS SANTOS, A., *Migrantes forzosos contextos y desafíos de "Responsabilidad de proteger en el siglo XXI*, Universidad Pontificia Comillas, 2015.

ESTÉBANEZ. F. J., *La responsabilidad de proteger: los efectos de la intervención Libia sobre la guerra civil Siria*, Instituto Español de Estudios Estratégicos, documento de opinión 47/2015, 2015, p.1-13.

EVANS, G., *The responsibility to protect: Ending Mass Atrocity Crimes ones and for All*, Brookings Institution, 2009.

FABIJANIC, S., “Responsability to protect (R2P) Doctrine”, *International Journal of Sciences*, III (1), 2014, p.61-77.

FERNÁNDEZ E., “Intervención en Libia: la responsabilidad de proteger a debate”, *Cuadernos Electrónicos de Filosofía del Derecho*, 22, 2011, p.76-113.

FRANCIONI, F., & BAKKER, C., *Responsibility to protect, Humanitarian intervention and Human rights: Lessons from Libya to Mali*. Transworld, Working Papers, 15, 2013.

GARCIA, R., <La “responsabilidad de proteger”: un nuevo papel para naciones unidas en la gestión de la seguridad internacional>, *Revista Electronica de Estudios Internacionales*, 11, 2006.

GARRETÓN, R., “El concepto de la responsabilidad de proteger”, a *El dialogo intercultural y los derechos humanos*, Instituto Internacional Jacques Maritain, 2010.

GARRETÓN, R., *El concepto de la responsabilidad de proteger*, Seminario internacional en homenaje a Embajador Harald Edelstam, 17 d'abril de 2012.

GARRIGUÉS, J., *La responsabilidad de proteger, de un principio ético a una política eficaz. Fundación para las relaciones internacionales y el diálogo exterior*, Publicación de la Fundación para las Relaciones Internacionales y el Diálogo Exterior, 1997.

GARZÓN, G., “Los propositos y los principios de las Naciones Unidas”, a DIEZ, M., *Las organizaciones internacionales*, 10º ed, Tecnos, 2010, p. 161-173.

GLANVILE, L., “The responsibility to protect beyond borders”. *Oxford University Press*, 2012-2013.

GOODMAN, R., “Humanitarian Interventions and Pretext for War”, *American Journal of International Law*, 100, 2006, p.109-141.

GUTIERREZ, C., “El uso de la fuerza en los informes del Grupo de Alto Nivel (2004) del Secretario General (2005) y en el Documento final de la Cumbre de Jefes de Estado y de Gobierno (2005)”, *Anuario de Derecho Internacional*, XXI, 2005, p.13-58.

GUTIERREZ, C., CERVELL, M. J., *Nacimiento, auge y decadencia de la responsabilidad de proteger*, Revista Electrónica de Estudios Internacionales, 2014.

GUTIERREZ. C., “Responsabilidad de proteger y el derecho de veto en el Consejo de Seguridad: algunos ejemplos recientes”, *Revista del Instituto Español de Estudios Estratégicos (IEEE)*, 3, 2014, p.1-26.

JIMENEZ. F., “Contramedidas colectivas, responsabilidad de proteger e inmunidades estatales: visiones caleidoscópicas del Derecho internacional a *El derecho internacional en el mundo multipolar del siglo XX*, Iprolex, 2013 p.235-264.

KALDOR, M., “Un nuevo enfoque sobre las guerras”, *Papeles de Relaciones Ecosociales y Cambio Global*, 94, 2006. p. 11-20.

LÓPEZ-JACOISTE, E., “La responsabilidad de proteger: reflexiones sobre su fundamento y articulación”, *Anuario Español de Derecho Internacional*, XXII, 2006, p.285-315.

MARDONES, H. I., "La responsabilidad de proteger: el rol de la comunidad internacional", *Revista Tribuna Internacional*, 1, 2012, p.129-139.

MENÉNDEZ, E., “El derecho de veto en el Consejo de Seguridad de Naciones Unidas: ¿obstáculo insalvable para la Responsabilidad de Proteger?”, *Real Instituto El Cano*, documento de trabajo, 15/2016, p. 1-29.

MENÉNDEZ, E., “Responsabilidad de proteger: la ONU en acción”, *Real Instituto El Cano*, documento de trabajo, 2/2016, p.1-44.

MONROY, M. G., “Intervención humanitaria, soberanía y proceso de paz”, *Revista Estudios Socio-jurídicos*, 2000, p.11-33.

PALACIÁN, B., *La responsabilidad de proteger y el derecho de veto*, Instituto Español de Estudios Estratégicos, Document d’Anàlisi 9/2012, 15 de febrer de 2012, p.1-8.

PIÑOL, J., *El principio de no intervención en los asuntos internos de los Estados en el derecho internacional actual*, tesis inédita, UAB, 1978.

POZO, P., “La carta de las Naciones Unidas ante la emergencia de “nuevos principios” en materia de seguridad colectiva y mantenimiento de la paz”, a RAMÓN, C (Coord.), *Conflictos armados y Derecho Internacional Humanitario. Problemas actuales*, Tirant lo Blanch, 2008, p.211-230.

PUPPARO, C., “*The Responsibility to Protect: Emerging Norm or Failed Doctrine?*”, Pepperdine University, Global Tides, 9, 2015.

REMIRO A., “Un nuevo orden contra el Derecho Internacional: el caso de Kosovo”, *Revista Jurídica Universidad Autónoma de Madrid*, 4, 2000, p.89-104.

REMIRO, A., “Crimen de agresión, crimen sin castigo”, *Anuario Argentino de Derecho Internacional*, 14, 2003, p.21

REMIRO, A., “El futuro de Kosovo a la luz del derecho internacional”, a RAMÓN, C, (Coord.), *Conflictos armados y derecho internacional humanitario. Problemas actuales*, Tirant lo Blanch, 2008, p. 211-230.

RODRIGUES, G. M., “La Responsabilidad de proteger: Motivaciones, contenidos y cambios”, *Pensamiento Propio*, numero monogràfic dedicat a *La responsabilidad de proteger y su aplicabilidad en América latina*, 35, 2012, p.170.

ROSALES, P. C., “La aplicación de la Responsabilidad de Proteger al conflicto armado colombiano”, *Pensamiento Propio*, numero monogràfic dedicat a *La responsabilidad de proteger y su aplicabilidad en América latina*, 35, 2012, p.207-221.

SANCHEZ, E., “El terrorismo y la responsabilidad de proteger”, a CONDE, E. (Dir.), *Terrorismo y legalidad internacional*, Dykinson, 2012, p.75-102.

THAKUR, R., “The responsibility to protect at fifteen”. *International affairs*, 92, 2016.

b. Documents

i. Tractats internacionals

Carta de Les Nacions Unides, de 26 de juny de 1945.

Estatut de La Cort Penal Ininternacional, de 18 d’abril de 1946.

Declaració Universal dels Drets Humans, de 10 de desembre de 1948.

Convenis de Ginebra, de 12 d'agost de 1949.

Pacte dels Drets Civils i Polítics, de 16 de desembre de 1966.

Pacte dels Drets Econòmics, Socials i Culturals, de 16 de desembre de 1966.

ii. Jurisprudència

TIJ, *The Corfú Channel case*, sentència de 9 d'abril de 1949, *ICJ Reports*, 1949, p.4

TIJ, *Reservations to the convention on the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, dictàmen de 28 de maig de 1951, *ICJ Reports*, 1951, p.3.

TIJ, *Barcelona Traction Case, Light and power company, limited*, sentència de 5 de febrer de 1970, *ICJ Reports*, 1970, p.5.

TIJ, *Case concerning military and paramilitary activities in and against Nicaragua*, sentència de 27 de juny de 1986, *ICJ Reports*, 1986, p.14.

iii. Documents de la ONU

AGNU, Resolució 2131 (XX), declaració sobre la inadmisibilitat de la intervenció en els afers interns dels Estats i protecció de la seva independència i sobirania, de 21 de desembre de 1965.

AGNU, Resolució 2625 (XXV) de 24 d'octubre de 1970, sobre els principis de Dret Internacional.

AGNU, Resolució 3314 (XXIX) de 14 de Desembre de 1974 sobre la definició d'agressió.

AGNU, Resolució 43/131 sobre la assistència humanitària a les víctimes de desastres naturals i situacions d'emergència similars, de 8 de desembre de 1988.

AGNU, Resolució 45/100 sobre la assistència humanitària a les víctimes de desastres naturals i situacions d'emergència similars, de 14 de desembre de 1990.

CSNU, Resolució 733, sobre qüestions relacionades amb la situació de Somàlia, 20 de Gener de 1992.

PNUD, *Informe sobre el desenvolupament humà*, 1994.

CSNU, Resolució 1244, sobre el cas de Kosovo, de 10 de juny de 1999.

SGNU, discurs de Koffi Annan d'obertura del 54è període de sessions de la AGNU el 20 de setembre de 1999, doc SG/SM/7136/GA/9596.

COMISIÓ INDEPENDIENT D'INVESTIGACIÓ SOBRE LES MESURES ADOPTADES PER LA ONU DURANT EL GENICIDI DE 1994 A RUANDA, *Informe S/1999/1257*, 15 de desembre de 1999.

SGNU, *Nosotros los Pueblos: la función de las Naciones Unidas en el siglo XXI*, informe de Koffi Annan, doc. A/54/2000, de 27 de març del 2000.

AGNU-CSNU, *Informe del Grupo de Operaciones de Paz de Naciones Unidas* (Informe Brahimi), Resolució A/55/305–S/2000/809 de 21 d'agost 2000.

INFORME DE LA COMISIÓN INTERNACIONAL SOBRE INTERVENCIÓN Y SOBERANÍA DE LOS ESTADOS (CIISE), *The responsibility to protect: report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, 2001.

COMMISSION ON HUMAN SECURITY, *Human Security Now*, Final Report, 2003.

INFORME DEL GRUP D'ALT NIVELL SOBRE LES AMENACES, ELS DESAFIAMENTS I EL CANVI, *Un món més segur: la responsabilitat que compartim*, doc. A/5/565, de 2 de desembre de 2004.

AGNU, *Document Final de la Cimera Mundial*, doc. A/RES/60/1 de 24 d'octubre de 2005.

AGNU, *Discurs del president François Hollande*, debat d'obertura del 68è període de sessions.

SGNU, *En el seguiment dels resultats de la cimera del mil·lenni*, informe de Ban-Ki Moon, doc. A/63/677 de 12 de gener de 2009.

CSNU, Resolució 1975, sobre el cas de Costa de Marfil, de 30 de març de 2011.

CSNU, Resolució 2014, sobre el cas del Iemen, de 21 d'octubre de 2011.

SGNU, *Hacer efectiva la responsabilidad de proteger: respuesta oportuna y decisiva*, informe de Ban-Ki Moon, doc A/63/677, 2012.

CSNU, Resolució 1973, sobre el cas de Líbia, de 17 de març de 2012.

AGNU, *Responsabilidad del Estado y prevención*, Informe del SGNU, doc. A/67/929-S/2013/399, del 9 de juliol de 2013.

SGNU, *Un compromiso vital y perdurable: hacer efectiva la Responsabilidad de proteger*, informe de Ban-Ki Moon, de 13 de juliol de 2015, doc A/69/981-S/2015/500.